

Prijevod bajki Sol' nad zlato, O dvanástich mesiačkoch, Zakliata hora i translatološka analiza

Mesić, Matea

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:452671>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-14**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za zapadnoslavenske jezike i književnosti
Katedra za slovački jezik i književnost

Matea Mesić
Prijevod bajki *Sol' nad zlato, O dvanástich mesiačkoch, Zakliata
hora* i translatološka analiza
Diplomski rad

Mentorica: dr. sc. Ivana Čagalj, doc.

Zagreb, veljača 2023.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. O autoru.....	2
3. O izvorniku	3
3.1 O jeziku izvornika	4
4. Bajke	6
4.1 Bajke u književnom kontekstu	6
4.1.1 Bajka <i>Zakliata hora</i>	7
4.1.2 Bajka <i>O dvanástich mesiačkoch</i>	7
4.1.3 Bajka <i>Sol' nad zlato</i>	8
5. O teoriji prevođenja	9
6. Prijevod bajki	11
6.1 <i>Ukleta gora</i>	11
6.2 <i>Dvanaest mjeseci</i>	19
6.3 <i>Sol je vrjednija od zlata</i>	24
7. Stilizacija prijevoda.....	30
8. Analiza prijevoda	32
8.1 Fonološka razina	32
8.2 Leksička razina.....	33
8.2.1 Leksemi	34
8.2.2. Formule karakteristične za jezik bajki.....	39
8.2.3 Arhaizmi	41
8.2.4 Frazemi	43
8.2.5 Lažni prijatelji.....	45
8.3 Morfološka razina	48
8.4 Sintaktička razina	52
9. Zaključak.....	56
10. Literatura.....	57

1. Uvod

Pavol Dobšinský slovački je pjesnik, prevoditelj i publicist, a najpoznatiji je kao etnograf i folklorist. Najzaslužniji je za sakupljanje, objavljivanje i očuvanje slovačkih bajki. Književnost romantizma bila je pod velikim utjecajem folklora i narodnog jezika, a Dobšinský je smatrao kako su bajke jedan od načina da se narodni jezik ne samo sačuva, već i promovira. Sa svojim suradnicima je unatoč teškim prilikama uspio izdati nekoliko zbirki slovačkih bajki.

Bajka je kao književna vrsta nastala u klasicizmu, a karakteriziraju je strogo određena kompozicija i čudesni i nadnaravni elementi koji se isprepliću sa zbiljskima. Bajke su ponajprije namijenjene djeci jer osim što im potiču maštu, uče ih i dobru i zlu, odnosno ponašanju koje je prihvatljivo i poželjno i onom koje nije. Zbog toga su bitna i jezična obilježja bajki.

Rad je podijeljen na sedam poglavlja. U prvim dvama poglavljima pišemo o autoru i izvorniku. U poglavlju o izvorniku osvrnuli smo se i na jezik izvornika koji se razlikuje od suvremenog slovačkog jezika. S obzirom da se radi o prijevodu bajki, u trećem poglavlju pišemo općenito o bajkama i koje su njihove karakteristike. U tom smo poglavlju također istaknuli i karakteristike bajki koje prevodimo. Tema ovog diplomskog rada je prijevod i analiza teksta pa smo stoga obradili i poglavlje o teoriji prevođenja od antičkih vremena do danas te probleme s kojima se prevoditelj susreće. U petom poglavlju smo predstavili prijevod bajki, a u poglavlju nakon toga smo pisali o stilizaciji prijevoda, odnosno, o ciljnoj publici i na koji smo način pristupili prijevodu. Zatim slijedi poglavlje translatološke analize i potpoglavlja u kojima smo pisali o fonološkoj, leksičkoj, morfološkoj i sintaktičkoj razini analize. U tim smo potpoglavljima obradili probleme s kojima smo se susretali tijekom prevođenja. Cilj ovog rada bio je kroz prijevod upoznati hrvatske čitatelje s odabranim slovačkim bajkama i obraditi probleme s kojima se prevoditelj susreće u prevođenju s jednog srodnog jezika na drugi.

2. O autoru

Pavol Dobšinský rodio se 16. ožujka 1828. kao najstarije od devetero djece evangeličkog župnika i učitelja u selu Slavošovce. Nakon završetka obrazovanja u Rožňavi i Miškolcu, upisao je studij u Levoči, gdje je stupio u Jedinstvo mladeži slovačke. Nakon studija radio je kod evangeličkog župnika Samuela Reussa u Revúci, gdje se počeo zanimati skupljanjem i izdavanjem slovačkih pripovijesti i bajki, a 1855. – 1858. je sam bio evangelički župnik. Od 1858. predavao je slovački jezik i književnost na evangeličkom liceju u Banskoj Štiavnici gdje je uređivao časopis *Sokol*¹, a od 1861. je ponovo radio kao župnik². Dva puta se ženio, prva žena mu je bila Paulína Schmidtová, a druga Adela Medvecká-Čajaková, sestra spisateljice Terézie Vansove i udovica spisatelja Jána Čajaka³.

Poznat je kao pjesnik, prevoditelj svjetskih klasika, publicist, ali najvažnije kao etnograf i folklorist. Zajedno s Augustom H. Škultétyjem je 1858. – 1861. izdao šest svezaka zbirke *Slovenské povesti* koja je obuhvaćala 64 bajke. Najpoznatije njegovo djelo je *Prostonárodné slovenské povesti* (1880. – 1883.) koje je obuhvaćalo 90 bajki. O bajkama je pisao i u radu *Úvahy o slovenských povestiach* 1871. godine. Ostala poznata djela su *Sborník slovenských národných piesní, povestí, prísloví, porekadiel, hádok, hier, obyčajov a povier* iz 1874. godine te *Prostonárodné obyčaje, poverý a hry slovenské* iz 1880. godine (*Zlatý fond*).

¹ <https://zlatyfond.sme.sk/autor/40/Pavol-Dobsinsky>, 27.8.2021.

² <https://www.osobnosti.sk/osobnost/pavol-dobsinsky-993>, 27.8.2021.

³ <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/pavol-dobsinsky-4902>, 27.8.2021.

3. O izvorniku

Pavol Dobšinský u izravni je kontakt s izdavanjem narodnih pripovijesti, bajki i legendi došao za vrijeme boravka u slovačkom gradu Revúca, gdje je kao tajnik radio kod slovačkog etnografa, povjesničara i evangeličkog župnika Samuela Reussa. Nakon njegove smrti, rad je nastavio njegov sin, Ľudovít Reuss, koji se obratio Janku Francisciju kako bi ponovo izdali djelo *Slovenské povesti*. Ponudio se pripremiti sve potrebno za izdavanje, a u tome mu je pomagao i Pavol Dobšinský. Nakon neuspjelog dogovora o izdavanju zbirke, Ľudovít Reuss obratio se Augustu H. Škultétyju koji je zajedno s Jonatánom Čipkom pripremao izdavanje nove zbirke slovačkih narodnih pripovijesti, što ponovo nije urodilo plodom. Tek se 1855., kada je Pavol Dobšinský djelovao kao evangelički župnik, pojavila prilika za izdavanje zbirke. Andrej Melicherčík u svom djelu *Pavol Dobšinský: Portrét života a diela* (1959: 82) navodi kako je moguće da je baš Dobšinský uspješno izdao zbirku zbog drugačijeg gledanja na slovačke pripovijesti, bajke i legende kao „prošlost, sadašnjost i budućnost slovačkog naroda“, također je usporedio slovačke pripovijesti s „mlijekom kojim treba nahraniti slovački narod kako bi zavoljeli čitanje i zanimali se i za ostale slovačke knjige“.

Sredinom 1858. u Rožňavi izdan je prvi svezak zbirke *Slovenské povesti, I. kniha: Povesti prastarých báječných časov. Vydavatelja August Horislav Škultéty a Pavol Dobšinský* (ibid. 84). U svesku su se nalazile bajke *Panna z rosy počatá* (Jonatán Čipka), *Zakliata hora* (August H. Škultéty), *Radúz a Ľudmila* (Pavol Dobšinský), *Matej, veľký kráľ* (Štefan M. Daxner), *Tri stromy* (Janko Francisci) i druge (ibid.). Nešto kasnije te godine izašao je i drugi svezak bajki. Godine 1859. izašao je treći svezak koji je obuhvaćao i bajke *Mahuliena, Zlatovlasé dvojčatá, Berona* i *Jelenčok* (ibid. 86). Četvrti je svezak izašao pred kraj 1859., a peti u proljeće sljedeće godine. Svaki novi svezak bilo je sve teže izdavati jer publika nije pokazala preveliku zainteresiranost za čitanje, a i novca za tiskanje je bilo sve manje. Šesti, ujedno i zadnji svezak izašao je u proljeće 1861. godine. Pavol Dobšinský smatrao je da su slovačke bajke povijesni dokument starih običaja i vjerovanja naroda jednako kao i bilo koji drugi pisani dokument ili spomenik, stoga je smatrao bitnim nastaviti s izdavanjem zbirke. U šest svezaka zbirke izdane su sveukupno 64 bajke (ibid. 89).

Iako je imao mnogo suradnika, najzaslužniji za izdavanje zbirke bio je upravo Pavol Dobšinský, koji je obradio većinu bajki, brinuo se za redakciju, izdavanje i prodaju, odredio konačan izgled zbirke, a nerijetko je davao svoje novce kako bi cijeli proces izdavanja bio moguć. Godine 1864. obratio se Augustu H. Škultétyju s prijedlogom izdavanja sedmog

sveska, ali zbog financijskih poteškoća, kao i onih s pronalaženjem tiskare, August H. Škultéty je od daljnjeg izdavanja odustao. Zadnji pokušaj Pavla Dobšinskog za izdavanje još jednog sveska bilo je obraćanje Andreju Trúchlom-Sytnianskom, uredniku časopisa *Orol*, no zbog manjka zainteresiranosti i sredstava, svi daljnji pokušaji izdavanja konačno su bili prekinuti.

Nepunih dvadeset godina nakon izdanja zadnjeg sveska zbirke *Slovenské povesti*, Pavol Dobšinský započeo je izdavanje svojeg najvažnijeg djela, zbirke bajki *Prostonárodné slovenské povesti*, koja je 1880. – 1883. izlazila u osam svezaka i obuhvaća 90 bajki. Zbirka je izdana u gradu Martin, a Dobšinský je snosio sve troškove izdavanja. Smatra se najopširnijom i najkompletnijom tada izdanom zbirkom bajki (ibid. 168). U zbirku su osim novih bajki ušle i one Janka Franciscija i Božene Němcove, poput bajke *O dvanástich mesiačkoch*. Radi se o bajkama o životinjama, o legendama, humorističnim bajkama itd. (ibid. 169).

3.1 O jeziku izvornika

Jezik kojim je izvornik pisan je slovački jezik 19. stoljeća. Tada je u slovačkoj književnosti, kao i u mnogim svjetskim književnostima, bilo razdoblje romantizma. U romantizmu jača zanimanje za folklor, nacionalnu povijest i usmenu književnost. Iz tog je razloga književnost u tom razdoblju bila pod velikim utjecajem jezika i stila usmene književnosti. U suvremenom su slovačkom jeziku neki od tih izraza zastarjeli, to jest, arhaizmi, odnosno riječi koje više nisu u aktivnoj upotrebi. Neki od arhaizama na koje smo naišli u izvornim tekstovima su *imä* (iba – „samo“), *napačmať sa* (namaškrtiť sa – „polakomiti se“), *napaprený* (rozdrážený – „mrzovoljan“), *palota* (palác – „palača“), *paškrtný* (maškrtný – „lakom“), *pospiechať* (ponáhľat sa – „požuriti se“), *šľak* (stopa – „trag“), *zďávka* (zásnuby – „zaruke“), *žiadza* (túžba – „želja“) i ostalo. Druge zanimljive riječi s kojima smo se susreli je riječ *kopov* koja u slovačkom jeziku znači „pas gonič“, međutim, označava i pasminu „slovački gonič (kopov)“, riječ *sajdačka* koja dolazi iz ruskog jezika od riječi *sahajdak*, *sajdak*, što znači „kožnata torba“, riječi *kožúšok* i *kožúštek* koje su deminutivi riječi *kožuch*, što znači „ogrtač od ovčje ili janjeće kože“ i koji je dio narodne nošnje. U tekstu *Zakliata hora* pronašli smo primjer deklinacije muških imenica kada se imenice koje znače neživo dekliniraju kao imenice koje znače živo jer se osobine životinja prenose na čovjeka pa imenice *vlk*, *medved’* i *lev* u nominativu množine glase *vlci*, *medvedi* i *levi*, o čemu pišemo u morfološkoj razini translatološke analize. U bajci *O dvanástich mesiačkoch* pojavljuju se slavenski nazivi mjeseci koji nisu dijelom suvremenog slovačkog

jezika, već su u upotrebi latinski nazivi. Tako su *január, marec, jún* i *september* u tekstu *sečeň, brezeň, lipeň* i *rujeň*. U bajkama *Zakliata hora* i *Sol' nad zlato* ritmičnost teksta postiže se izrazima i formulama koje su karakteristične za bajke kao, na primjer, *pekne-krásne; kde sa vezme, tu sa vezme; čosi-kamsi; čo majú, to dajú; doba dobu nájde; chleba sa sol'ou a s dobrou vól'ou; tri doliny a tri vrchy* i *kde zmizla tam zmizla*. U bajci *O dvanástich mesiačkoch* se nekoliko puta ponavlja dijalog „Jaj, Bože, sestro milená, čože ti to prišlo na um! ...“ i „Ty švandro, ty gryňo, ty, čože máš vravieť, keď ti ja rozkážem?“ te „Dobří ludia boží, dajteže sa mi zohriat' ...“ i „(Na)čože si prišla, dievka moja ...“ što je isto karakteristično za jezik bajki jer se ponavljanjem postiže ritmičnost. Neke bajke imaju tzv. uvodne formule, odnosno rečenične konstrukcije koje su karakteristične za jezik bajki, kao što u hrvatskim bajkama imamo, na primjer, *bio jednom jedan ...* ili u engleskim bajkama *once upon a time*. Uvodne formule služe za upoznavanje likova i uvođenje u radnju. U ovim bajkama nismo primijetili da postoji neka određena rečenična konstrukcija, već svaka bajka ima svoju uvodnu rečenicu. U bajkama *O dvanástich mesiačkoch* i *Sol' nad zlato* nalazimo rečenice „Bola jedna matka a mala dve dievky: ...“ i „Jeden kráľ mal tri dievky, ktoré si varoval ako oči v hlave.“ što je slično uvodnim formulama u hrvatskom jeziku. Bajka *Zakliata hora* počinje rečenicom „V neveľkom domčeku žila si jedna chudobná vdova s dvoma synmi, ...“ kojom se upoznajemo s likovima i mjestom radnje. Naišli smo i na nekoliko čeških riječi kao, na primjer, riječ *zdávka* ili ime *Holena*, što u slovačkom jeziku nije rijetka pojava jer jezik sadrži puno bohemizama. Rečenice su često dugačke, negdje se radi o nabrajanju, a neke su višestruko složene. Izvorni tekstovi imaju klasičnu strukturu bajke, pripovjedač je u trećem licu, on opisuje događaje i likove, a između likova se odvijaju dijalozi. Detaljnije o leksemima, morfologiji i sintaksi izvornika slijedi u nastavku rada.

4. Bajke

4.1 Bajke u književnom kontekstu

Milivoj Solar navodi da je bajka „osobita književna vrsta u kojoj se čudesno i nadnaravno isprepliće sa zbiljskim na takav način da između prirodnog i natprirodnog, stvarnog i izmišljenog, mogućeg i nemogućeg, nema pravih suprotnosti“ (1979: 213). Ana Pintarić radi podjelu na klasične i moderne bajke te fantastične priče (2008: 9 – 12). U klasičnim bajkama dominira odnos stvarnog i nestvarnog, odnosno čudesnog, nadnaravnog. Postoji određena struktura radnje i podjela likova, a likovi su najčešće samo površno opisani. U modernim bajkama taj je odnos već upitan. Ovdje se javljaju suvremeni motivi, nova podjela likova, struktura radnje se mijenja, dolazi do pojave neočekivanog obrata, a likovi su opisani i izvana i iznutra. U fantastičnoj priči likovi su najčešće djeca koja kroz igru prelaze u nestvarni, imaginarni svijet i ovdje je jasna granica između realnog i izmišljenog svijeta.

Bajka kao književna vrsta, točnije umjetnička bajka, nastala je u francuskom klasicizmu, a započeo ju je Charles Perrault 1696. izdavanjem *Usnule ljepotice* (Pintarić 2008: 12). U romantizmu se bajka počela razvijati, a najpoznatiji autori tog razdoblja su braća Grimm, Aleksandar S. Puškin, Aleksandar N. Afanasjev, Božena Němcová i drugi. Hans Christian Andersen poveznica je između klasične i moderne bajke, najpoznatiji autori moderne bajke su braća Karel i Josef Čapek, a najpoznatiji predstavnik fantastične priče je Lewis Carroll.

Bajka je književna vrsta koja ima strogo određenu kompoziciju, tj. strukturu. Pintarić (ibid. 17 – 20) navodi kako se ta kompozicija dijeli na uvod koji se najčešće sastoji od nekoliko rečenica, zaplet u kojem dolazi do neke neočekivane situacije koja uzrokuje napetost, uspon, odnosno niza događaja koji vode do vrhunca u kojem se odvija sukob dobra i zla, a koji može završiti na dva načina – pobjedom zla ili pobjedom dobra. Prije raspleta dolazi do obrata u kojem pobjeđuje druga opcija vrhunca, odnosno pobjeda dobra i nestanak napetosti nakon čega slijedi rasplet. U raspletu najčešće saznajemo kako je dobro nagrađeno, a kako je zlo kažnjeno.

Osim strogo određene kompozicije, bajka također ima određene elemente koji se javljaju u većini bajki, a to su, među ostalim, likovi koji se dijele na dobre i zle, nadnaravni likovi poput vještica, vila i vilenjaka, patuljaka i čovječuljaka i divova; pretvaranje poput onog u bajci *Zakliata hora* u kojem je šest vitezova pretvoreno u vukove, lavove i medvjede; likovi pomagači kao što je to čarobnica u bajci *Sol' nad zlato*; blago u obliku blaga, vjenčanja ili

kraljevstva; nagrada za dobre likove i kazna za zle likove te brojevi tri, sedam, dvanaest, četrdeset i sto (Pintarić 1999, 2008).

4.1.1 Bajka *Zakliata hora*

Bajka *Zakliata hora* pripada prvom svesku zbirke bajki *Slovenské povesti*. Bajka ima tipične karakteristike klasične bajke. Tema bajke je pravda koja je pobijedila nepravdu, koliko god se zlo činilo snažno, dobro ga je na kraju ipak pobijedilo (Pintarić 1999: 13). Dobro čine glavni likovi, a zlo su kočijaš i vještica. Pintarić govori kako u nekim bajkama dobro može biti odgođeno (ibid.), tako, na primjer, u ovoj bajci zlo naizgled dva puta pobijedi, ali na kraju dobro ipak prevlada. Dobri likovi se dijele na bogate, kralja i kraljevu kćer, i na siromašne, dva junaka, što spominje i Pintarić (ibid. 14 – 15). Zli su likovi ovdje predstavljeni kao stvarni (kočijaš) i nadnaravni (zmaj, vještica). Važno je spomenuti da je u ovoj bajci vuk, koji inače predstavlja zlo, dobar lik koji zajedno s ostalim životinjama pomaže glavnom liku da pobijedi. Pretvaranje i uvjet (ibid. 17) se u ovoj bajci odnose na sporedne likove, odnosno na vitezove koje je kletva pretvorila u životinje. Kompozicija je klasična, iako vrhunac priče dolazi tek nakon zapleta (uzrok tome je i odgođeno dobro) koji može i ne mora biti u bajkama. U zaključku saznajemo kako dobri likovi žive i što se dogodilo s lošima (vještica je umrla, a junaci su nastavili živjeti u miru). Važna komponenta bajke su i brojevi, koji su najčešće tri, sedam, dvanaest, četrdeset i sto (ibid. 21). U ovoj bajci se najčešće spominje broj tri – tri dana su junaci išli u lov, braća imaju tri para životinja, tri dana i tri noći su junaci putovali do raskrižja. Spominje se i broj dvanaest jer toliko glava ima zmaj. Dakle, bajka *Zakliata hora* je primjer klasične bajke.

4.1.2 Bajka *O dvanástich mesiačkoch*

Bajka *O dvanástich mesiačkoch* spada u drugi svezak zbirke bajki *Prostonárodné slovenské povesti*. Likovi u ovoj bajci podijeljeni su na dobre i zle, a to su Marica kao dobar lik i Holena i maćeha kao zli likovi. Ovdje se dobrotu ne pokazuje samo karakterom, već i izgledom – Marica kao dobar lik puno je ljepša od Holene koja je zao lik. Nadnaravni likovi u ovoj bajci su dvanaest muškaraca koji predstavljaju dvanaest mjeseci u godini, a oni zapravo na kraju pomognu Marici u nadvladavanju zla (ibid. 16). Ovdje možemo primijetiti da se koristi broj 12 (ibid. 21). Kod brojeva možemo spomenuti i broj tri jer Marica tri puta odlazi u planinu po ono po što ju je Holena poslala. U ovoj bajci imamo i element nasilja kada Holena i maćeha nasrnu na Maricu uz prijetnju da će je ubiti. Na kraju bajke nalazi se istovremeno i kazna (ibid. 18) i nagrada (ibid. 15), odnosno kazna za zle likove i nagrada za

dobrog lika – Holena i maćeha se izgube na planini i umiru, a Marica nasljeđuje sve što su Holena i maćeha imale i upoznaje dobrog čovjeka. Kompozicija je također klasična, pronalazimo i element ponavljanja u Maričnim odlascima na planinu.

4.1.3 Bajka *Sol' nad zlato*

Bajka *Sol' nad zlato* pripada trećem svesku zbirke *Prostonárodné slovenské povesti*. Ova bajka također ima karakteristike klasične bajke, ali nešto drugačijeg oblika. Pravda i dobro, odnosno nepravda i zlo nisu toliko izraženi kao u druge dvije bajke. Zlih likova ovdje nema, ali možemo govoriti o nepravdi koja je učinjena glavnom liku. Nadnaravni likovi su čarobnica i čovječuljci, koji su ujedno i dobri likovi. Čarobni predmet u ovoj bajci je zlatni štap koji starica da Marici. Smisao čarobnih predmeta je da pomažu dobrima (ibid. 18). Kompozicija se sastoji od uvoda (kralj i tri kćeri), fabule, vrhunca (bijeda u kraljevstvu i povratak Marice) i zaključka (svi su živjeli sretno i više nikada im nije ponestalo soli). I u ovoj bajci se spominje broj tri – tri kćeri, Marica mora proći kroz tri doline i tri planine.

5. O teoriji prevođenja

Prevođenje je prema Premur (1998: 17) „jedan od oblika ljudske djelatnosti tijekom kojeg se procesa poruka, izražena jednim prirodnim jezikom pretvara u istovrijednu poruku izraženu nekim drugim jezikom“. Catfordova definicija je da je prevođenje „operacija koja se izvodi na jezicima: to je proces zamjene teksta iz jednog jezika za tekst u drugom jeziku“ (1965: 1). Dakle, definicija je mnogo i zapravo ne postoji jedno univerzalno shvaćanje procesa prevođenja. Prevođenje postoji još od prapovijesnih vremena, još od kada pismo nije postojalo i prevođenje je bilo isključivo usmeno. Tada su ljudi koji su znali i mogli prevoditi bili jako cijenjeni. U antičko doba nastaju osnovni prevodilački koncepti, a tadašnji prevoditelji zagovaraju eksperimentalno i slobodno prevođenje (Stojić et al. 2014: 16). Prijevodi su nastajali prema vlastitom ukusu i prema interesu publike. Iz tog razdoblja važno je spomenuti Cicerona koji se zalagao za kontekstualan i slobodan prijevod te sv. Jeronima, koji se smatra ocem prevoditeljstva i prevoditelja i koji je prvi definirao osnovne probleme prevođenja (ibid. 17). U srednjem vijeku prevladavalo je prevođenje religioznih i liturgijskih tekstova. Ono što karakterizira to razdoblje su pokušaji prevođenja Biblije na narodne jezike, što je Crkva oštro osudila. Martin Luther, Etienne Dolet i William Tyndale među prvima su se zalagali za prevođenje koje izbjegava doslovan prijevod i koncentrira se na prijevod koji ciljna publika mora pravilno razumjeti (ibid. 20). U prosvjetiteljstvu se prevodilačka aktivnost intenzivira, a u romantizmu Goethe od prevoditelja traži da ciljna publika strane autore prihvati kao domaće pisce (ibid. 21). Schleiermacher je predstavnik novog shvaćanja prevođenja koje se odmiče od slobodnog i kontekstualnog i prema njemu je svaki prijevod „bipolarno determiniran – vlastitom i stranom jezično-kulturnom dimenzijom“ (ibid. 22). U svim tim razdobljima prevođenje se promatralo u okvirima drugih disciplina i znanosti, a tek se od polovice 20. stoljeća smatra samostalnom interdisciplinarnom znanosti. U prošlom stoljeću nastaju razni pristupi i teorije, a samo neki od njih su lingvistički pristup (Kade, Wills, Catford), teorija skoposa (Reiß – Vermeer), integrativni pristup (Snell-Hornby), hermeneutička teorija (Stolze), deskriptivni pristup (Even-Zohar, Toury, Hermans), kulturološka paradigma (Bassnett/Lefevre) i ostali (ibid. 27). No, problem s kojim se prevoditeljstvo danas susreće vezan je uz status struke u odnosu na ostale struke. Također, postoji mišljenje da prevođenje kao disciplina ne bi trebalo imati status znanosti jer nema „stupanj preciznosti [i] formalizacije“ koji pronalazimo u npr. prirodnim znanostima, a koje humanistička disciplina ne može imati (Pavlović 2015: 14). Holmes predlaže termin

translation studies, a Pavlović se u svojoj knjizi odlučila za *znanost o prevođenju* (ibid. 14 – 15). No bez obzira na status koje prevoditeljstvo ima, možemo reći da je prevođenje interdisciplinarno jer se preklapa sa drugim disciplinama. Prevoditelj nije samo osoba koja poznaje dva jezika dovoljno dobro da bi jednu riječ, rečenicu ili tekst prevela s jednog jezika na drugi, već je i posrednik između dvije ili više kultura. Gohring prevoditelja vidi kao ključ uspjeha u procesu usvajanja određene kulture (Stojić et al. 2014: 30) te je očito da samo poznavanje drugog jezika nije dovoljno da bi netko bio prevoditelj. Prevoditelj ne samo da mora dovoljno dobro poznavati drugi jezik i kulturu, već mora i na više nego dobar način prenijeti to u ciljni jezik i ciljnu kulturu. Prevođenje je puno više od prenošenja riječi iz jednog jezika u drugi, u prevođenju se postavljaju pitanja kao npr. koji sustavi su uključeni, tko prevodi, u kojem se pravcu prevodi, koji je modalitet prevođenja itd. (Pavlović 2015: 24 – 29). Dakle, prevoditelj ne prevodi tekst samo na fonetskoj i fonološkoj, leksičkoj i gramatičkoj razini, već i na razini kulture. Zato Prunč (prema Stojić et al. 2014: 34) ističe važnost prevoditeljskog kodeksa koji će predstavljati stručnost i plemenitost struke. Jedina prijetnja prevoditeljskoj struci je razvoj strojnog prevođenja koji potencijalno može rezultirati smanjenom potražnjom za ljudskim prevoditeljima. Sve u svemu, prevoditeljstvo je struka koja postoji od davnina i iako se kroz povijest mijenjao status prevoditelja i prevoditeljstvo možda ni danas nema priznanje koje zaslužuje, kao struka ne treba se brinuti za opstanak jer sve dok je ljudi bit će potrebe i za prevođenjem, a osim što je posrednik između kultura, važno je i za znanstveni, gospodarski i politički napredak te se kroz globalizaciju može samo razvijati i napredovati.

6. Prijevod bajki

6.1 Ukl eta gora

Skupili: Samuel Ormis, Gustáv Reuss iz Gemera; Eduard Škultéty iz Novohrada; Aurel Kellner i Daniel Bodický iz Liptova; Štefanovič iz Zvolena. Ispričao August Horislav Škultéty.

U malenoj kućici živjela je jedna siromašna udovica s dvama sinovima koji su bili slični kao jaje jajetu; vlastita majka ih je jedva mogla razlikovati. Braća su u svemu bili savršeno jednaki, a majka ih ne bi dala ni za što na svijetu. Tako je prolazila godina za godinom i svi su dobro živjeli.

Ali kako su mladići odrastali i vidjeli da drugi odlaze u svijet, počelo je i njih vući iz doma te su rekli majci da žele vidjeti svijeta. Njoj se to nije sviđjelo:

„Ah,“ kaže, „zar vam nije dobro doma pa se želite uputiti u svijet? Tko zna što bi vam se tamo moglo dogoditi, samo vi radije ostanite doma i ne ostavljajte me samu!“

Ali svo nagovaranje je bilo uzalud; što su si jednom utuvili u glavu, to se iz nje nije dalo izbiti. Jadna je majka plakala dan i noć i cijelu kuću oblijevala suzama.

„Ah, majko draga,“ tješili su je sinovi, „nemojte plakati i toliko se bojati za nas jer sigurno ne idemo prvi u svijet i za tri godine ćemo opet biti ovdje; što će Vam do onda trebati, unaprijed ćemo Vam nabaviti.“

Odmah su krenuli nositi žito, brašno, mast, drva i ostalu hranu kako bi svega bilo dovoljno za tri godine. Kada je majka to vidjela, malo joj je laknulo te ih je i sama počela spremati za put.

Sve je bilo već spremno, samo je komad dobrog pečenja nedostajao.

„Djeco moja“, kaže, „mogli biste otići nešto uloviti, – bez mesa vas ne bih rado pustila.“

Hodaju, lutaju po gori od jutra do podneva, od podneva do večeri, ali ni traga živome. Odlučili su vratiti se kući.

Tada s dviju strana iskoče dva vuka i počnu jedan drugog napadati. Braća su se nećkala bi li ih ustrijelili:

„Ako ne pogodimo oba“, kaže, „mogao bi bijesni vuk na nas krenuti; probajmo ih radije namamiti komadom slanine i kruhom.“

Kada su im to bacili, vukovi su se prestali tući i kao psi tiho krenuli za braćom, sve dok ih nisu do same kuće lijepo dopratili. Vukove su zatvorili u staju, a oni su ušli unutra.

„No, što ste ulovili?“ pita majka.

„Nismo ništa ulovili“ kaže, „ali doveli smo dva vuka i zatvorili ih u staju.“

„Jao, jadna ja,“ vrisnula je majka, „sigurno su napali moju kravu! Idite, trčite je spasiti!“

Svi su otrčali do staje; tamo je kravica lijepo stajala na svojem mjestu, a vukovi su bili tiho u kutu, na njuškama su imali velike brnjice. Nisu se mogli prestati čuditi tome.

Drugo su jutro ponovo krenuli u lov, ali opet nisu ništa ulovili, – tek su hodajući natrag spazili kako se dva medvjeda tuku. Bacili su im komad slanine i kruha i medvjedi su se prestali tući i išli su za braćom skroz do kuće, gdje su ih zatvorili u staju.

Majka se, kada je čula za medvjede, ponovo jako prepala, ali kada su ih išli pogledati sve je bilo u redu, i medvjedi su na njuškama imali brnjice.

Treći dan ponovo nisu ništa ulovili, samo su dva lava, koji su se tukli, smirili i doveli kući.

„Kao što vidim,“ kaže majka, „ništa od vaše pečenke!“

Tako su sve ostalo spremili u torbu, – s majkom su se lijepo pozdravili i povelj životinje sa sobom.

*

Tri dana i tri noći braća su zajedno putovala sve dok nisu došla do raskrižja; tamo je stajala jedna lipa.

„Brate moj,“ kaže stariji, „na raskrižju smo, ovdje se moramo rastati. Ti idi onim putem, a ja ću se uputiti ovim. Ali znaš što? Hajmo urezati u lipu naša imena i zabosti noževe tako da onaj koji će se ovim putem vraćati zna kako ide onom drugom! Tko se prvi vrati neka izvadi nož iz bratova imena i ako izađe krv, tada će znati da mu je brat živ, ali ako poteče voda, tada je zasigurno mrtav.“

Mlađi je brat na to pristao te su odmah urezali svoja imena i zaboli noževe. Zatim su podijelili životinje, dali si ruku i svaki je krenuo svojim putem.

*

Dugo je stariji brat išao amo-tamo gustim gorama i lijepim poljima sve dok nije došao do jednog grada koji je u potpunosti bio obavijen crnom tkaninom.

Ušao je u gostionicu i pitao gazdu:

„Što ima dobrog?“

„Eh, stvarno ničeg dobrog, ali lošega ima,“ kaže na to gazda. „Ovdje u gradu imamo samo jedan bunar iz kojeg svi pijemo, ali nas ta voda skupo košta jer u jednoj jami iza grada živi zmaj s dvanaest glava, kojemu svaki dan za žrtvu moramo dati jednu djevicu jer kada mu je ne bismo dali, ne bi nikoga pustio do bunara i umrli bismo svi od žeđi. Već su iz svakog

doma građani dali svoje kćeri i sada je red na kraljevu kćer. Zato je kralj naredio da se mjesto obavije crnom tkaninom, – ali dao je i oglas da će onome tko ubije tog zmaja dati svoju kćer i pola kraljevstva, a nakon njegove smrti dobit će cijelu zemlju.“

Kada je naš junak to čuo, odmah je poželio biti dio plemstva i kazao da on želi ubiti tog zmaja, samo kada bi mogao.

Gazda je odmah otrčao kralju reći da ima gosta s tri životinje, koji se nudi ubiti zvijer, samo je, doduše, skromno odjeven, ali svejedno mora biti snažan kada je znao ukrotiti takve divlje zvijeri.

Kralj se jako obradovao toj vijesti; odmah mu je poslao lijepu odjeću i poručio da ne smije zakasnuti. Naš se junak obukao i otišao u palaču sa svojim životinjama. Tamo su mu svi bili zahvalni i kralj mu je obećao da će sigurno dobiti njegovu kćer ako ubije zmaja.

On je samo pitao mogu li njegove životinje dobiti svaka po dva ovna, a njemu da pripreme ostru sablju.

Tek je počelo svitati, a kraljeva je kći sjela u kočiju. Kočija je krenula, a za njom je koraćao mladić sa svojim životinjama i ostrim sabljom u ruci. – Kada su bili u blizini jame, rekao je kočijašu da stane. Kraljeva je kći izašla iz kočije i sjela na konja.

„Tako,“ kaže, „samo se čvrsto držite, – a sada projurite ispred jame kako bismo namamili zmaja van; kočija će ostati ovdje.“

Kad je kraljeva kći kao metak projurila ispred jame, zmaj ju je nanjušio i provirio van, – ali umjesto lijepe djevojke u očima mu je zabljesnula oštra sablja. Spretan je bio naš junak: zmaju je odletjela glava. Zmaj se razljutio i izvukao još tri glave iz kojih je šikljao strašan plamen. Tada su priskočile životinje i počele čudovište gristi sa svih strana; za to vrijeme dobri je mladić sjekao i rezao svom snagom i već su četiri glave bile pale.

Ali to nije bio kraj! Zmaj je brzo izvukao čak osam glava i šikljao strašan plamen. Premoren, jedva da je držao tu sablju; čak ni vuk i medvjed nisu više imali snage i samo su sa strane skakali. Tada se dobri lav zaleti, skoči zmaju na leđa i snažnim kandžama otrgne svih osam glava zajedno s vratom od gnjusnog tijela. Zmaj je pao, a glave su se još dugo koprcale po zemlji.

Mladić je izvadio nož, odrezao zmaju jezike, spremio ih u torbu i otrčao oslobođenoj kraljevoj kćeri. Ona mu se od prevelike radosti nije mogla dovoljno zahvaliti, grlila ga je i milovala. Zatim je uzela svoj prsten, razlomila ga na dva dijela i jednu polovicu dala njemu.

On je premoren položio glavu na njeno krilo i zaspao. I životinje su legle i zaspale.

Kada je podmukli kočijaš vidio da svi spavaju, uzeo je sablju i dobrom mladiću odsjekao glavu; princeza je sedam puta morala prisegnuti da ga neće izdati. Uzeo je glave od zmaja kao znak da je on ubio čudovište, a zatim je odjurio s princezom kralju.

Kada su se životinje probudile, vidjele su ubijenog gospodara. Od velike su tuge rikale i strašno zavijale. Na to lav odmah naredi vuku:

„Trči brzo ovom cestom kako bi oživio svoga brata kojeg su prignječila kola, tamo ćeš sresti zmiju koja u ustima nosi korov. – Pitaj je za polovicu tog korova, a ako ti neće dobrovoljno dati, uzmi joj nasilu!“

Vuk se odmah uputio cestom, ali tamo je naišao na vozareva kola. Kada su ga ljudi spazili, uzeli su štapove, a on je od straha pobjegao nazad.

„Ma, ti si budala,“ kaže lav, „idi ti, medvjede, i donesi taj korov!“

Medvjed je otrčao i naišao na ta ista kola, ali kada su vozari vidjeli medvjeda, sakrili su se u kola kao miševi u rupu pred mačkom. Medvjed je prišao zmiji i zamolio je polovicu korova, ali ga je ona odbila i htjela ga je ugristi. On se naljutio i jednu zmiju stisnuo šapom i nasilu joj uzeo polovicu korova. Brzinom munje doletio je k lavu, koji je odmah korovom premazao gospodarevo grlo i pričvrstio glavu, ali na krivu stranu jer mu je lice bilo okrenuto prema leđima.

Kada je lav shvatio da gospodar krivo hoda i samo se spotiče, nevoljko ga je bacio na zemlju, - otrgnuo je gospodaru glavu, premazao korovom i sada je dobro postavio, a glava je odmah sjela na mjesto. Mladić je došao k sebi, skočio je na noge i uzdahnuo:

„Mmm!“, kaže, „kako sam se dobro naspavao.“

Kao da se ništa nije dogodilo, uzeo je svoje životinje i krenuo kamo ga je put vodio.

Nakon mjesec dana došao je ponovo do grada i sada ga je vidio obavijenim crvenom tkaninom. Stao je u onu istu gostionicu kao i prvi put i pitao ima li kakvih novosti.

„Dobra vijest,“ kaže na to gazda, „više se za naše kćeri ne moramo bojati jer je kraljev kočijaš ubio zmaja; upravo sada slavi, a sutra će oženiti kraljevu kćer.“

Kada je naš junak to čuo, zamislio se; bio je ljut što ga je taj kočijaš koštao tolike sreće. Ali tada odjednom poskoči i kaže gazdi:

„Hajmo se kladiti da ću ja na toj svadbi biti gost!“

Gazda nije htio u to vjerovati pa su se kladili.

Mladić je zatražio jednu košaru – napisao je pismo u koje je zamotao polovicu prstena, pismo je položio u košaru, košaru je stavio medvjedu u usta i poslao ga u palaču.

Kad je medvjed došao do dvora odmah su svi psi i goniči počeli lajati na njega, ali on je samo tiho koračao dalje; tek kada su mu dojadili, spustio je košaru i rastjerao pse koji su

lajali, vratio se po košaru i ušao u sobu gdje su za stolom sjedili gospoda i gostili se. Medvjed je koračao ravno prema kraljevoj kćeri i dao joj košaru iz svojih usta. Kada je kočijaš spazio medvjeda, više nije tako udobno sjedio.

Princeza je pročitala pismo, ustala se od stola, stavila najljepše komade hrane u košaru, stavila je i punu čašu vina u koju je ubacila obje polovice prstena i sve je to medvjed lijepo odnio gospodaru.

Gazda je izgubio okladu, a gospodaru je dobro sjelo to što mu je kraljeva kći poslala. Kada je bio sit, uzeo je čašu vina i popio ga u jednom gutljaju. Tada je na dnu spazio prsten, jer su se polovice lijepo spojile. To mu je bio znak da ga danas prati sreća.

Odmah se zajedno sa životinjama uputio u palaču i ravno ušao u tu sobu gdje su se gostili. Kada ga je kraljeva kći spazila, obradovana mu je skočila u susret i pred svima ga zagrlila. Kralj i gosti su u čudu gledali što se to događa, a podmukli se kočijaš tresao kao šiba; postalo mu je jako nelagodno. Tada je princeza morala sve objasniti, a mladić je kao dokaz pokazao zmajevu jeziku.

Sa zlim su kočijašem postupili po kratkom postupku – dali su ga životinjama da ga rastrgaju na sitne komadiće. Kralj je bio vrlo zadovoljan i predao je svoju kćer njenom pravom spasitelju. Naš junak postao je kraljev zet, dobio je pola kraljevstva i bilo mu je dobro, da ni sam nije mogao bolje poželjeti.

*

Jednog jutra, kada ga je sluga oblačio, provirio je kroz prozor i tamo na jednoj strani vidio lijepe zelene gore, a na drugoj je strani bila tužna gora, požutjela kao u jesen. To mu se činilo vrlo čudno jer je tada upravo započelo najljepše proljeće.

„Kako to,“ kaže, „da su sve okolne gore tako lijepo razvijene, a samo ta jedna je tako požutjela?“

„Gospodaru,“ kaže na to mladić, „to je ukleta gora, – tamo je već mnogo ljudi poginulo, jer tko se jednom na nju popne, taj se od tamo više ne vraća.“

On samo sluša i ništa na to ne govori, ali ta gora ga je mučila.

Sve je bilo dobro, kad jednog dana kaže on svojoj ženi da ide u lov – poveo je životinje i krenuo.

Jedva da je izašao iz vrta kada odjednom ispred njega iskoči lisica. Krenuo je sa životinjama za njom, ali je nikako nisu mogli uloviti, a za upucati je bila predaleko.

Tako je to trajalo neko vrijeme: lisica bi malo zastala pa malo otrčala naprijed, a sve to da bi ih sve dalje i dalje namamila. Kraljev zet više nije imao strpljenja, naljutio se i prokleo, što nikada prije nije učinio. A lisica je samo to čekala jer nad nevinom osobom ne bi imala moći.

Tada nestane i on se nađe u gustoj gori. Okolo njega tama kao u pola noći. Postalo mu je tijesno i htio je od tamo izaći. Ali samo se sve dublje i dublje zapetljavao jer ga je ta gora mamila.

Zastao je ispod jednog hrasta, a bio je gladan pa je naložio vatru i krenuo si peći slaninu. Tada je iza sebe čuo glas:

„Hladno mi je, hladno mi je!“

Okrene se i vidi jednu pogrbljenu staricu kako sjedi na drvetu.

„Ako ti je hladno, dođi se ugrijati,“ kaže on tamo dolje, a na to tišina.

Tek se za trenutak oglasi:

„Hladno mi je, hladno mi je!“

„Kažem ti, ako ti je zima, dođi se ugrijati.“

Ništa se nije čulo.

Po treći put se oglasi:

„Hladno mi je, hladno mi je!“, a on ljutito vikne:

„Dođi se ugrijati ili šuti!“

„Došla bih, ali bojim se tih tvojih životinja, evo ti ovaj štap, potjeraj ih pa ću sići.“

Potjerao je životinje i vještica je sišla, otrčala negdje i za trenutak na štapu donijela nabodenu žabu, koju je počela okretati nad vatrom. Kako je okretala tu žabu, tako je tiho krenula izazivati:

„Ti pečeš slaninu, ja pečem žabu – meni će ići slanina, a tebi žaba.“

A istovremeno kapa žablju mast na slaninu i njome mu prelazi preko usta.

Kada je to nekoliko puta ponovila, on se naljuti i potjera svoje životinje na nju; no one se nisu maknule s mjesta jer su od njenoga štapa ostale skamenjene; on se okrene prema njima i u tom trenutku ga vještica udari štapom i on se odjednom također skameni.

Zatim ga je uhvatila i odvukla u jednu jamu, gdje je već mnogo ljudi ubila.

U kraljevskoj palači čekaju i čekaju mladog kralja, ali prolazi dan za danom, a on se jednostavno ne vraća.

Svi su bili nesretni i mislili su da se sigurno izgubio u ukletoj gori i tamo poginuo.

*

Mlađi se brat vraćao kući i došao je do raskrižja.

„Kako ide mojem bratu?“, kaže.

Izvuče zabodeni nož i tada krene jednim dijelom teći krv, a drugim voda.

„No,“ misli si, „ovo nije dobro; on je i živ i mrtav; moram ga ići pronaći.“

I odmah krene putem koji si je njegov brat odabrao.

Ide, ide, zajedno sa svojim životinjama, ide gustim gorama i lijepim poljima, dođe skroz do palače gdje se njegov brat oženio.

Kraljeva je kći stajala baš u dvorištu i kada ga je vidjela, obradovana mu je potrčala u susret:

„Ah,“ kaže, „gdje si mi toliko dugo, tako teško mi je bilo čekati te!“

Mislila je da je to njen muž jer, kao što znamo, izgledali su jednako.

On se opravdao kako je znao jer je odmah shvatio da je kod bratove žene.

Kada je već pala noć i išli su leći, mlađi je brat između sebe i bratove žene u krevet zabio mač. Ona nije znala što bi mislila, zar je moguće da je njezin muž dok ga nije bilo izgubio osjećaje? Zbog toga je cijelu noć plakala.

Ujutro je kasno ustao jer je bio vrlo umoran. Kada ga je sluga oblačio, uočio je tu istu požutjelu goru i pitao:

„Kako to da su sve okolne gore tako lijepo razvijene, a samo je ta jedna tako požutjela?“

Mladić je izbečio oči.

„Pa već sam Vam,“ kaže, „jednom o tome pričao. Zar se ne sjećate?“

„Ne sjećam se da si mi o tome pričao,“ kaže na to mlađi brat.

I mladić mu je ispričao da je to ta i ta ukleta gora, i tko jednom u nju kroči, iz nje se više ne vraća.

Bilo mu je dovoljno to što je čuo, odmah je pomislio da mora biti da se njegov brat tamo izgubio.

Krenuo je i on u lov i sve se s onom lisicom dogodilo kao i njegovom bratu, samo mlađi brat nije prokleo.

Došao je do onog hrasta, naložio vatru i počeo peći slaninu. Životinje su stajale sa strane i lizale svoju skamenjenu braću.

„Hladno mi je!“, ogłosi se stara vještica s hrasta.

„Ako ti je zima, dođi se ugrijati,“ kaže joj on dolje.

„Došla bih, ali se bojim tih tvojih životinja; evo ti ovaj štap, potjeraj ih pa ću izaći.“

Mladić se okrene i pored svojih životinja spazi i one skamenjene. Odmah shvati:

„Čekaj,“ misli si, „pa ja ću tebe prevariti.“

Nije udario svoje životinje, već zemlju.

Vještica se spustila dolje, na štapu je donijela nabodenu žabu i počela ju okretati.

„Ti pečeš slaninu, ja pečem žabu, ja ću dobiti slaninu, a ti ćeš dobiti žabu!“ izazivala je mladića, – odmah mu je po slanini krenula kapati žablju mast i njome mu preko usta prelaziti. Mladić se na to naljutio i udario je. Tada vještica krene na njega da će ga udaviti, ali on je

pozvao životinje i one su se bacile na nju. Tada je vještica od straha počela moliti da je ne pojedu.

„Oživi ove životinje,“ kaže „i tada ću te pustiti!“

Ona je izula svoje čizme i dala mu da ih obuje kako bi se mogao popeti na drvo i tamo naći zlatni štap kojim će udariti životinje. On je napravio sve kako treba: udario je zlatnim štapom životinje i one su odmah oživjele.

„Ulovite je i vi,“ kaže, „i grizite do kosti, sve dok ne kaže gdje mi je sakrila brata.“

Vještica nije mogla izdržati bol, dala mu je jednu mast kako bi išao do jame i s tom mašću bratu premazao grlo; odmah je oživio i obojica su se vratili životinjama.

Ali slušajte što se zatim dogodilo. Životinje su se same bez ikakve naredbe bacile na vješticu; marama joj je odletjela u vatru i strašno pucketala; rastrgali su je na komadiće. Kada je vještica umrla, odmah se svugdje razdanilo i cijela gora je lijepo pozelenila.

Ali zatim se i sljedeće dogodilo! – One prve životinje, koje su bile skamenjene, – odmah su se pretvorile u naoružane vitezove, a one životinje koje nisu bile skamenjene su na sitne komadiće nasjekli i na jednu hrpu posložili. Jedva da su ih posložili, a već su iz tog posjećenog mesa ustala tri viteza nalik onim drugima; tada su se svi bratski poljubili i oprostili si svoje grijeh.

Sve su to s čuđenjem gledala naša braća i jedva da su vjerovali vlastitim očima. Tada kaže jedan od šestorice:

„Ne čudite se, dobročinitelji naši, već poslušajte što vam imamo za reći!“

Mi smo šestorica braće kraljevskog roda, ali nam roditelji nisu podijelili kraljevstvo, – zato smo se uvijek među sobom svađali tko od nas treba biti kralj. Zbog toga nas je jedna od obitelji proklela da se kao vukovi, medvjedi i lavovi među sobom tučemo sve dok nas dva nevina brata ne smire, a mi jedan drugome dobro učinimo. A sada znate sve što se dogodilo, kako se dogodilo i kako se trebalo i moralo dogoditi. Mi vam poklanjamo sve naše bogatstvo i vama služeći želimo do kraja života živjeti.“

Svi su se vratili do kraljevske palače. Tamo su raspoznali muža od nemuža, brata od brata i održali sto puta veće slavlje nego ono prije.

Uskoro su dobri sinovi doveli i svoju majku. Stariji je brat ostao ovdje kao kralj, a mlađi je otišao sa šestoricom vitezova u njihovu zemlju gdje su mu u znak zahvalnosti prepustili kraljevu krunu i pomireni su zauvijek živjeli mirno i sretno.

6.2 Dvanaest mjeseci

Preuzela Božena Němcová od služavke Marke iz Trenčina koja joj je služila u Balassagyarmatu.

Bila jednom jedna majka koja je imala dvije kćeri: jednu vlastitu i jednu posvojenu. Svoju je kćer veoma voljela, a pokćerku nije mogla smisliti i to samo zato jer je Marica bila ljepša od njene Holene. No Marica nije bila svjesna svoje ljepote stoga nije ni mogla zamisliti zašto se majci mršti čelo svaki put kada bi je pogledala. Mislila je da možda maćehi nije u nečemu po volji. Dok bi Holena paradirala i sređivala se, odmarala se u sobi i šetuckala po dvorištu ili trčkarala po ulici, Marica bi u kući sve uređivala, pospremala, kuhala, prala, šivala, prela, tkala, travu nosila, krave muzla – sav posao je obavljala da bi je maćeha svejedno svaki dan proklinjala i psovala. Nije bilo bitno što je svaki dan tako patila; svaki dan je bilo sve gore i gore. I to samo zato jer je Marica svakim danom bila sve ljepša, a Holena sve ružnija. Zato je majka pomislila:

„Zašto bih ja u kući imala lijepu pokćerku pa da se udvarači kada dođu zaljube u Maricu, a nikome se ne sviđa Holena.“

Razgovarala je o tome s Holenom i smislile su takve stvari koje običnom čovjeku ne bi pale na pamet.

Jednog dana, bilo je to odmah nakon Nove godine, usred ciće zime, Holena se zaželjela mirisa ljubičica. Pa kaže:

„Hajde, Marice, ti u planinu i naberi mi kiticu ljubičica, želim je imati oko struka jer sam se baš zaželjela mirisa ljubičica.“

„Zaboga, sestro draga, što ti je to palo na pamet! Zar je itko čuo da pod snijegom rastu ljubičice?“ govori jadna Marica.

„Ti jadnice nespособna, što imaš govoriti, ako ti ja naredim?“ otrese se na nju Holena. „Gubi mi se iz kuće, a ako mi ne doneseš s planine ljubičice, ubit ću te!“ prijetila je uz to. Maćeha je izbacila Maricu van, za njom zalupila vrata i zaključala ih.

Jecajući, djevojka se uputila na planinu. Svuda nakupine snijega i nigdje ni traga čovjeku. Lutala je veoma dugo; umarala ju je glad, tresla se od hladnoće, sve jače jecajući molila je Gospodina Boga neka je radije uzme s ovoga svijeta. Tada u blizini spazi svjetlo. Prateći sjaj dođe skroz do vrha planine. Tamo gori velika vatra, oko vatre dvanaest kamena, a na tom kamenju dvanaest muškaraca. Trojica imaju bijele brkove, trojica su mlađa od njih, trojica još mlađa i trojica najmlađa. Sjedili su tiho, nijemo, nepomično, zagledani u vatru. Tih dvanaest

muškaraca su dvanaest mjeseci. Veliki Siječanj sjedio je na vrhu na najvišem kamenu. Imao je kosu i brkove bijele kao snijeg, a u ruci je držao buzdovan.

Marica se prepala i stala je nepomična. No ohrabрила se, prišla bliže i zamolila:

„Dobri ljudi božji, dajte mi da se ugrijem, tresem se od hladnoće.“

Veliki Siječanj kimnuo je glavom i pitao je:

„Po što si došla, djevojko, što tražiš ovdje?“

„Tražim ljubičice,“ odgovori Marica.

„Nije vrijeme za ljubičice jer je snijeg,“ kazao je Veliki Siječanj.

„Ah, ja to znam, ali su mi sestra Holena i maćeha naredile donijeti ljubičice s planine. Ako ih ne donesem, ubit će me. Lijepo vas molim, dragi ljudi, kažite mi gdje bih ih mogla nabrati?“

Tada se digne Veliki Siječanj, priđe najmlađem mjesecu, da mu buzdovan u ruke i kaže:

„Brate Ožujče, sjedni gore na moje mjesto!“

Mjesec Ožujak sjedne na najviši kamen i zavitla buzdovanom iznad vatre. Vatra se rasplamsala u visinu, snijeg se krenuo topiti, drveće počelo cvjetati, ispod bukva se zelenila trava, u travi su se šarenile kitice cvijeća; počelo je proljeće. Sakrivene među lišćem grmlja, rascvjetale su se ljubičice. A kada je Marica došla k sebi, izgledalo je kao da je zemlja prekrivena modrim platnom.

„Brzo beri, Marice, brzo!“ govorio je mladi Ožujak. Obradovana Marica ubrala je ljubičice i napravila veliku kiticu. Zatim se zahvalila mjesecima i požurila kući.

Čudila se Holena, čudila se maćeha kada su vidjele kako žuri s ljubičicama kući. Otvorile su joj vrata, a miris ljubičica raširio se po cijeloj kući.

„Gdje si ih ubrala?“ pita je Holena drsko.

„Visoko, tamo u planini, rastu pod grmljem; zaista ih ima mnogo tamo,“ tiho je odgovarala Marica. Holena joj je istrgnula kiticu iz ruku, pričvrstila je oko struka, mirisala je, dala je i majci da pomiriši, ali sestri nije rekla da pomiriši.

Sljedeći dan sjedila je Holena pored peći i zaželjela se jagoda pa je viknula:

„Hajde, Marice, idi i donesi mi jagode s planine.“

„Zaboga, sestro draga, što ti je to palo na pamet! Zar je itko čuo da pod snijegom rastu jagode?“

„Ti jadnice nesposobna, što imaš govoriti, ako ti ja naredim?“ otrese se na nju Holena. „Gubi mi se iz kuće, a ako mi ne doneseš s planine jagode, ubit ću te!“ zaprijetila je uz to. Maćeha je izbacila Maricu van, za njom zalupila vrata i zaključala ih.

Jecajući, djevojka se uputila na planinu. Posvuda nakupine snijega i nigdje ni traga čovjeku. Lutala je veoma dugo; umarala ju je glad, hladnoća ju je tresla, jecajući molila je Gospodina Boga neka je radije uzme s ovoga svijeta. Tada u blizini spazi svjetlo, kao pred svitanjem dana. Prateći sjaj dođe skroz do vatre. Dvanaest muškaraca – dvanaest mjeseci i danas sjedi oko nje. Veliki Siječanj, bijeli i brkati, sjedio je na vrhu s buzdovanom u ruci.

„Dobri ljudi božji, dajte mi da se ugrijem, dajte! Tresem se od hladnoće“, molila ih je Marica.

Veliki Siječanj kimnuo je glavom i pitao je:

„Zašto si ponovo došla, djevojko moja, što ovdje tražiš?“

„Tražim jagode,“ odgovori djevojka.

„Ali zima je i po snijegu ne rastu jagode,“ govori Veliki Siječanj.

„Ah, ja to znam,“ govori tužna Marica. „Ali su mi sestra Holena i maćeha naredile nabrati jagode, a ako ih ne donesem, ubit će me. Lijepo Vas molim, dragi ljudi, kažite mi gdje bih ih mogla nabrati?“

Na to se digne Veliki Siječanj, krene prema mjesecu koji sjedi nasuprot njega, da mu buzdovan i kaže:

„Brate Lipnju, sjedni na moje mjesto!“

Mjesec Lipanj sjeo je na najviši kamen i zavitlao buzdovanom iznad vatre. Vatra se utrostručila, snijeg se trenutačno otopio, drveće se razlistalo, ptičice su cvrkutale i pjevale uglas, posvuda cvijeće – počelo je ljeto. Po grmlju kao da je netko posipao bijele zvjezdice, a pred očima su se bijele zvjezdice pretvarale u jagode i sazrijevale, dozrijevale. Kada je Marica došla k sebi, bilo ih je toliko da se činilo kao da je netko zemlju polio krvlju.

„Brzo beri, Marice, brzo!“ govorio joj je dobri Lipanj.

Obradovana Marica nabrala je gotovo punu pregaču jagoda. Lijepo se zahvalila mjesecima i požurila kući.

Čudila se Holena, čudila se maćeha kada su vidjele kako žuri kući s punom pregačom. Otvorile su joj vrata, a po kući se raširio miris jagoda.

„Gdje si ih nabrala?“ pita Holena drsko.

A Marica samo tiho odgovara:

„Tamo visoko na planini rastu; zaista ih ima mnogo!“

Holena je uzela jagode, najela se do sitosti, najela se i maćeha, ali Maricu nisu ponudile.

Polakomila se Holena i trećeg se dana zaželjela jabuka.

„Hajde, Marice, idi na planinu i donesi mi crvene jabuke,“ rekla je.

„Zaboga, sestro draga, što ti je to palo na pamet! Zar je itko čuo da usred zime rastu jabuke?“

„Ti jadnice nesposobna, što imaš govoriti, ako ti ja naredim?“ Brzo idi na planinu, a ako mi ne doneseš s planine crvene jabuke, zaista ću te ubiti!“ zaprijetila je Holena. Maćeha je izbacila Maricu van, za njom zalupila vrata i zaključala ih.

Jecajući, djevojka se uputila na planinu. Posvuda nakupine snijega i nigdje ni traga čovjeku. Lutala je veoma dugo; umarala ju je glad, tresla se od hladnoće; molila je Gospodina Boga neka je radije uzme s ovoga svijeta. Tada spazi u blizini ponovo ono svjetlo i prateći sjaj stigne skroz do vatre.

Dvanaest muškaraca – dvanaest mjeseci – sjedili su oko nje kao da ih je netko tamo prikovao; a Veliki Siječanj, bijeli i brkati, sjedio je na vrhu s buzdovanom u ruci.

„Dobri ljudi božji, dajte mi da se ugrijem, dajte! Tresem se od hladnoće“, molila ih je Marica.

Veliki Siječanj kimnuo je glavom i pitao je:

„Zašto si ponovo došla, djevojko moja?“

„Došla sam po crvene jabuke,“ odgovara djevojka.

„Zima je, ne rastu zimi jabuke,“ govori Veliki Siječanj.

„Ah, ja to znam,“ govori tužno Marica. „Ali su mi sestra Holena i maćeha zaprijetile da će me ubiti ako ne donesem crvene jabuke s planine. Lijepo Vas molim, dragi ljudi, pomognite mi još samo jednom.“

Na to se digao Veliki Siječanj, krenuo je prema jednom od starijih mjeseci, dao mu buzdovan u ruku i rekao:

„Brate Rujnu, sjedni na moje mjesto!“

Mjesec Rujan sjeo je na najviši kamen i zavitlao buzdovanom iznad vatre. Vatra je šiknula uvis, snijeg je nestao, no drveće se nije razlistalo, već je požutjelo lišće padalo s njega – počela je jesen. Marica više nije vidjela šareno cvijeće, a ne bi ga niti bila gledala. Gledala je samo drveće. I zaista, tamo je bilo drvo jabuke, a na njemu visoko na kraju grana crvene jabuke.

„Tresi, Marice, tresi brzo!“ kazao je Rujan.

Marica je zatresla drvo jabuke, pala je jedna jabuka; ponovo je zatresla, pala je i druga.

„Hvataj, Marice, hvataj brzo i bježi kući!“ govorio je Rujan.

Skupila je te dvije jabuke, lijepo se zahvalila mjesecima i zaista se požurila kući.

Čudila se Holena, čudila se i maćeha kada je Marica dolazila doma.

Otvorile su joj vrata i ona im je dala dvije jabuke.

„A gdje si ih ubrala?“ pita Holena.

„Rastu visoko na planini i zaista ih ima tamo još mnogo,“ kazala je Marica.

No nije joj trebala reći da ih tamo ima još mnogo.

„A ti jadnice nesposobna, zašto ih nisi više donijela? Ili si ih možda po putu pojela?“ otresla se na nju Holena.

„Jao, sestro draga, nisam ni komadić pojela. Kada sam prvi put zatresla drvo, pala je jedna jabuka, a kada sam ponovo zatresla, pala je druga i više mi nisu dali tresti. Vikali su da idem kući,“ kazala je Marica.

„Vrag te odnio!“ klela je Holena i htjela je udariti Maricu. I maćeha je brzo uzela šibu. Marica nije dala da je ubiju, pobjegla je u kuhinju i sakrila se negdje ispod peći. Proždrljiva je Holena prestala kleti i krenula jesti jabuke, koje je dala i majci. Tako slatke jabuke u životu nisu jele. Zaželjele su ih se još.

„Daj mi majko kožuh, idem sama na planinu! Ta jadnica bi nam ih opet pojela po putu. Ja ću naći to mjesto, makar bilo u paklu i ubrat ću nam ih sve, kada ih je tamo toliko, pa makar me sam vrag uzme!“

Tako se Holena derala, a majka ju je uzalud odgovarala. Stavila je kožuh oko pasa, maramu na glavu, zabundala se i krenula na planinu. Majka je na pragu kuće samo prekrížila ruke i gledala za njom, misleći što si je to djevojka zamislila.

Holena se popela na planinu. Tamo je sve prekriveno snijegom, nigdje ni traga čovjeku. Lutala je i lutala, a želja za jabukama tjerala ju je sve dalje, kao da je netko goni. Tada je u blizini spazila svjetlo. Krenula je prema njemu. Dođe do vatre gdje ukруг zajedno sjedi dvanaest muškaraca – dvanaest mjeseci. No ne pokloni im se, ne zamoli ih, već samo okrene dlanove prema vatri i grije se kao da je ovdje samo za nju.

„Zašto si došla, što ovdje tražiš?“ razljuti se Veliki Siječanj.

„Zašto me to pitaš, ti stari glupane? Ne trebaš znati zašto i kuda ja idem!“ otresla se Holena i krenula prema vrhu kao da je tamo već čekaju gotove jabuke.

Velikom Siječnju se namršti čelo i zavitla buzdovanom iznad glave. U tom trenutku se naoblači nebo, vatra se ugasi, počne padati gusti snijeg, zapuše ledeni vjetar. Holena nije vidjela ni korak ispred sebe; što je dalje išla, to je u veće smetove zalutala. Klela je Maricu i Gospodina Boga. Udovi joj mrznu, koljena klecaju, padne.

Čeka majka Holenu, gleda kroz prozor, izlazi pred vrata tražiti je; vrijeme polako prolazi, ali Holena nikako ne dolazi.

„Zar se ne želi vratiti od tamo ili što? Moram je sama pronaći!“ govori majka sama sebi, uzima kožuh, omota se dekom i krene za djevojkom.

Pada sve gušći snijeg, puše sve hladniji vjetar, smetovi izgledaju kao zidovi. Gazi kroz njih i zove djevojku, ali ne čuje natrag ni glasa. Zaluta, sama ne zna gdje je, kune i Holenu i Boga. Udovi joj mrznu, koljena klecaju, padne i ona.

Kod kuće je Marica skuhala ručak, pobrinula se za kravu i pomuzla je, ali ni Holena ni maćeha se ne vraćaju.

„Gdje su se one toliko dugo zadržale?“ brine se Marica, sjedeći cijelu večer pored preslice. Sjedi pored nje do mraka, vreteno je odavno puno, ali njima ni traga ni glasa.

„Jao Bože, što im se dogodilo!“ brine se dobra djevojka i zabrinuto gleda kroz prozor. Vani nema ni duše, tek nakon vihora koji je stao svjetlucaju zvijezde, zemlja se sjaji od snijega, a krovovi pucketaju od hladnoće. Tužna zatvara prozor i moli se za sestru i majku. Ujutro čeka s doručkom i ručkom, ali ne dočeka ni Holenu, a ni maćehu. Obje su se smrznule na planini.

Marica je naslijedila i kućicu i kravicu i vrtić i polje i livadice oko kuće. Kada je došlo proljeće, pojavio se i gazda, stasit momak, koji je oženio dobru Maricu – i oboje su živjeli mirno.

Blaženi mir i ljubav bitniji su od svega!

6.3 Sol je vrjednija od zlata

Ispričala B. Němcovoj služavka u toplicama u Sliachu.

Bio jednom jedan kralj koji je imao tri kćeri, koje je čuvao kao oči u glavi. Kada su mu kosti već slabile i kosa mu nalikovala na snijeg, često je razmišljao o tome koja bi od njegove tri kćeri nakon njegove smrti trebala postati kraljica. Teško mu je bilo odabrati jer su sve bile divne i sve je jednako volio. Napokon se dosjetio da za kraljicu proglasi onu koja ga najviše voli. Pozvao je svoje kćeri i rekao im sljedeće:

„Kćeri moje, kao što vidite, star sam i ne znam hoću li još dugo biti s vama. Zato želim odlučiti koja će od vas nakon moje smrti postati kraljica. Prvo bih rado htio znati, kćeri moje, koliko me koja voli. Pa, najstarija kćeri, reci ti prva, koliko voliš svog oca?“

„Ah, oče moj, volim Vas više od zlata!“ odgovorila je najstarija kći i milo ocu poljubila ruku.

„No dobro, a ti, srednja kćeri, koliko ti voliš svog oca?“

„Ah, oče moj dragi, ja Vas volim kao svoj zeleni vjenčić!“ kazala je srednja kći i objesila se ocu oko vrata.

„No dobro, a ti, kćeri najmlađa, koliko me ti voliš?“

„Ja Vas, oče, volim kao sol!“ kazala je Marica i pogledala milo oca.

„Jao, ti niškoristi, zar ti je stalo do oca tek koliko i do soli?“ zaderale su se na nju starije sestre.

„Da, zaista ga volim kao sol!“ izjavila je Marica ponovo i još milije pogledala oca. Ali ni oca nije obradovala. Otac se užasno naljutio jer dijete vlastitog oca voli jednako kao i bezvrijednu sol koja svakome prolazi kroz prste.

„Idi, idi mi s očiju!“ zaderao se na nju, „kada me ne poštuješ više od soli! Ako ikada dođe vrijeme kada će sol vrijediti više od zlata, tada se javi i bit ćeš kraljica.“

Marica od tuge nije mogla izgovoriti ni riječi jer otac njenu ljubav ne cijeni. Naviknula je očeve riječi odmah poslušati i znala je da više ne bi mogla živjeti sa sestrama u kući pa je uzela svoje stvari i otišla. Krenula je smjerom vjetra kroz gore i doline sve dok nije došla do mračne šume. Ondje se odjednom na cesti pojavi stara žena.

„Marice, Marice, reci mi gdje ideš i zašto si tako uplakana?“

„Ah, starice moja, zašto da Vam to govorim kada mi ne možete pomoći!“

„Hajde, djevojko, samo ti meni ispričaj što se dogodilo, možda ću imati neki savjet za tebe. Zar ne znaš da je sijeda kosa znak mudrosti?“

Marica je ispričala starici svoju priču i jedino je poželjela da doživi da se otac uvjeri da ga ona zaista voli. Starica je unaprijed znala što će joj Marica reći jer je bila mudra žena, čarobnica. Zato je Marici na sve kimala i pozvala je odmah sa sobom da počne raditi kod nje. Marica je bila sretna što je našla nekoga kome se može požaliti i zahvalno je krenula za staricom tamo gdje je ona ispod smrekove šume živjela u maloj kućici. Nije imala mnogo, ali nahranila je starica Maricu čime je mogla, a njoj je pasala hrana jer je već bila i gladna i žedna.

„A sada,“ kaže starica, „brzo na posao. Znaš li presti, motati konac, navijati, tkati? Hoćeš li mi nahraniti ovčice ili pomusti ih?“

„Ne znam, starice moja, ne znam, ali naučit ću čim mi Vi to jednom pokažete,“ kazala je Marica.

„No svakako, ja ću ti to sve pokazati, i nakon nekog vremena će ti sve to dobro ići.“

I tako je Marica postala vrijedna kao pčela, i iako nije znala kako to biva kod siromašnih, brzo se priviknula na sve. Zasukani rukavi i bijela pregača bili su znak toga koliko je marljiva djevojka.

*

Za to vrijeme, njenim je sestrama kod kuće bilo sasvim dobro. Stalno su mazile oca, vješale mu se oko vrata i samo što ga nisu pojele od ljubavi jer im je davao i pripremao za njih sve što im je srce poželjelo. Najstarija se svaki dan oblačila u najskuplje haljine i krasila

se zlatom; srednja kći je pripremala gozbe i plesove; obje su radile što su htjele kada im se prohtjelo. Uskoro je otac shvatio kako je starijoj kćeri draže zlato od njega, a kada mu je srednja kći rekla da se želi udati, shvatio je da će sa zelenim vjenčićem uvenuti i njezina ljubav prema njemu. Odmah se sjetio Marice, ali što sada? O njoj nije bilo ni glasa.

„Eh, a što sad?“ tjerao je uspomenu na nju. „Pa voli me tek koliko i običnu sol.“

Jednoga se dana u dvorcu trebala održati velika gozba. Srednjoj kćeri su trebali doći udvarači. Tada doleti kuhar s izrazom lica kao da je vidio duha.

„Kralju,“ mucao je, „veliki problem, veliki problem!“

„No, što je, zar si sišao s uma?“ kazao je kralj.

„Upravo tako, kralju, silazim s uma. Sva se sol koju smo imali ili smočila ili je nestala, ali nema je više ni mrvicu. Čime ću posoliti hranu?“

„Ma ti si budala! Pa pošalji po drugu!“

„Kamo da pošaljem kada se isto dogodilo u svakom domu i u cijeloj zemlji nema soli!“

„Začini nečim drugim ili pripremi ona jela koja ne trebaju sol!“ potjerao je konačno mrzovoljan kralj kuhara od sebe.

Kuhar je pomislio kako mora biti onako kako kralj kaže i pripremio je jela bez soli; u početku ona koja je znao, a zatim samo slatka. Bila je to čudna gozba, neslana! Gosti su polako odlazili od kralja, a novi više nisu dolazili. Zašto i bi kada tamo nisu imali ni ono što čak i siromah ima, „kruha sa solju i dobru volju“. Kralj je bio ljut, a kćeri su se čudile gdje su ona njihova zlatna vremena! Jer zlata je bilo dovoljno, ali soli ni zrna, a po nju bi išli i na kraj svijeta. Nestala je!

Malo pomalo ljudi su počeli gubiti želju za jelom; svatko je htio samo okusiti tu sol od koje nema ni zrna. I stoka je trpjela, krave i ovce su prestale davati mlijeko jer im je nedostajalo soli. Ljudi su hodali kao omamljeni i oboljevali. Kralj i njegove kćeri izgledali su kao sjene, bili su neprepoznatljivi od bolesti. Bila je to božja kazna za cijelu zemlju. Za mrvicu soli sada bi zlatom nagradili onoga koji bi je donio.

Sada je kralj shvatio koliko je sol vrijedan dar božji, ali bijedu bi još i preživio kada mu na savjesti ne bi bila Marica i ono što joj je napravio!

U međuvremenu, našoj Marici je bilo sasvim dobro. Nije bilo tog posla koji nije mogla naučiti i onoga na što se ne bi mogla naviknuti; o bijedi nije znala ništa. Nije znala ni što se dogodilo u očevu domu i cijeloj zemlji. No mudra žena je za sve znala, kao i kada je za što vrijeme. Zato je jednog dana pozvala Maricu i rekla joj sljedeće:

„Djevojko moja, govorila sam ti da će za sve doći vrijeme i došlo je tvoje vrijeme da se vratiš kući.“

„Ah, dobra starice moja, kako da idem kući kada me otac ne želi?“ kaže Marica i počne plakati.

„Ali nemoj plakati, djevojko moja, sve će biti dobro. Tamo je sol postala vrijednija od zlata; smiješ se javiti ocu.“

I zatim je čarobnica ispričala sve što Marica još nije znala i za kraj je dodala:

„Marljivo si me služila; još mi samo reci, što tražiš zauzvrat?“

„Dobro ste me savjetovali, dobro ste se brinuli o meni, bako! Mogu Vam se za sve samo zahvaliti. Ne tražim ništa više od šake soli da odnesem ocu.“

„I ništa drugo ne tražiš? Zar ne znaš da ti mogu ispuniti svaku želju?“ pitala je još jednom mudra žena.

„Ne tražim ništa više od soli!“ kazala je Marica.

„E pa kada ti je toliko vrijedna ta sol, neka ti je nikada ne ponestane,“ rekla je za kraj čarobnica. „Ali neću ti dati ništa više od ovog štapa. Kada prvi vjetar s juga krene puhati, idi za njim, idi preko tri doline i tri planine; zatim stani i udari štapom o zemlju! Tamo gdje udariš otvorit će se zemlja, a ti uđi! Što tamo nađeš, tvoje je; to će ti biti svadbena ruho.“

Marica se za sve zahvalila; sa sobom je uzela zlatni štap i punu torbu soli i tužno krenula – zaista tužno jer joj je kod starice uvijek bilo dobro. Ali tješila se da se ne oprašta s dobrom staricom zauvijek te da će joj opet doći čim se pomiri s ocem. Starica se na to samo smješkala i kazala joj:

„Samo ti, djevojko moja, ostani dobra i marljiva i uvijek će ti biti dobro. Za mene se nimalo ne brini!“

Kroz razgovor su došle skroz do kraja šume. I kada se Marica htjela još jednom zahvaliti dobroj starici, nje više nije bilo – negdje je nestala – a Marica je ostala sama kao prst. Tada je još jače čeznula za ocem, - i brzo je požurila u smjeru očeva dvorca.

*

Došla je natrag među svoje ljude, ali kako je dugo nisu vidjeli, a imala je omotanu maramu oko glave, nisu je prepoznali i nisu je htjeli pustiti pred kralja.

„Ali pustite me,“ bila je uporna Marica, „jer nosim kralju dar vrijedniji od zlata i to takav da će od njega kao od lijeka ozdraviti!“

Rekli su to kralju i on je odmah naredio da je puste k njemu. Kada je došla do njega, zatražila je kruh. Kralj je naredio da se donese, ali zatim je tužno uzdahnuo:

„Kruha imamo, ali soli nemamo!“

„Što nemamo, možemo imati!“ kazala je Marica, odrezala komad kruha, otvorila torbu, posipala kruh i dala kralju.

„Sol!“ obradovao se kralj. „Djevojko, to je dragocjen dar; kako da ti se odužim? Traži što god želiš i sve ćeš dobiti!“

„Ništa ne tražim, tatice, samo da me volite kao tu sol!“ kazala je Marica onim milim glasom kakvim je nekada znala govoriti ocu, i otkrila je glavu.

Kralj je gotovo zanijemio od sreće kada je prepoznao svoju Maricu. Molio ju je da mu ne zamjera zbog onoga što se dogodilo. Ona ga je samo ljubila i grlila i nije maknula pogled s njega. „I sve je dobro završilo!“

Odmah se proširilo po dvorcu i po gradu da se najmlađa kraljeva kći vratila i donijela sol. Svatko se tome obradovao. Radovale su se i Maričine sestre, ne toliko sestri koliko soli koju su htjele bar malo okusiti. A Marica je zaboravila nepravdu koju su joj sestra učinile i dočekala je i njih tim posoljenim komadom kruha. I svakome tko je došao dala je soli iz svoje torbe. A kada je otac od straha da ponovo ne ostanu bez soli rekao da, zaboga, ne podijeli sve i neka „polako s dobrom“ ona je samo na to odgovorila:

„Ima je ovdje još dovoljno, tatice!“

I zaista, koliko god soli je uzimala, uvijek je imala dovoljno, kao da je ima beskonačno u toj torbi. Sve je živnulo kao na suncu!

I kralj je ozdravio kao da je netko izliječio svaku bolest koju je imao. Od sreće pozvao je starješine grada i zemlje i Maricu je proglasio kraljicom. Tada, kada je Marica pod vedrim nebom postala kraljica, osjetila je topli vjetar kako joj puše u lice; puhao je s juga. Odmah je rekla ocu sve što joj je mudra žena rekla. Pratila je vjetar i kada je prešla tri doline i tri planine, stala je i štapom udarila o zemlju. Kada je udarila, zemlja se otvorila i Marica se spustila unutra.

Nije niti shvatila gdje se nalazi, a već je došla do veličanstvene palače koja je cijela bila kao od leda: strop, zidovi i pod, sve se sjajilo i blještalo kao da je sijevalo. Sa strane su bili sjajni prolazi iz kojih su istrčali maleni čovječuljci, koji su s upaljenim lampionima dočekali Maricu:

„Dobro nam došla kraljice, dobrodošla, očekivali smo te; naša gospodarica nam je rekla da te svuda provedemo i sve ti pokažemo jer je sve tvoje!“

Oko nje su cvrkutali, skakutali s lampionima i vrtjeli se, po zidovima se penjali kao mravići, a zidovi su se presijavali kao drago kamenje. Marica je hodala kao oslijepljena tolikom ljepotom. Čovječuljci su je vodili kroz hodnike i prolaze gdje su sa stropova visjele ledene sige koje su se sjajile kao samo srebro. Odveli su je i u vrt, gdje su bile crvene ledene ruže, tratinčice i sve ostalo cvijeće koje si je mogla zamisliti. Čovječuljci su otrgnuli najljepšu ružu i dali je svojoj novoj kraljici. Ona ju je pomirisala, ali ruža nije imala miris.

„Ali što je to?“ pitala se kraljica. „Nikada nisam vidjela ovakvu ljepotu!“

„Ovo sve je sol!“ odgovorili su joj čovječuljci.

„Zar stvarno? To je sol?“ čudila se kraljica i mislila kako bi bilo šteta išta od toga uzeti.

Ali čovječuljci su shvatili o čemu razmišlja i rekli joj:

„Ma samo uzmi, Marice, uzmi koliko te volja; nikada nećeš sve uzeti, nikada ti više neće ponestati!“

Marica se lijepo zahvalila čovječuljcima, pozdravila se s njima i izašla iz zemlje. A zemlja je iza nje ostala otvorena.

Kada se vratila kući i pokazala ocu ružu i sve mu ispričala, tada je kralj shvatio da je ta starica iz kućice zaista dala njegovoj kćeri bolje svadbenu ruhu nego što bi joj on ikada mogao dati. Ali nije ni Marica zaboravila na staricu iz kućice. Dala je odmah upregnuti konje i predivnom kočijom krenula s ocem tražiti staricu, da je više nikada ne puste od sebe.

Dobro je poznavala Marica put, dobro je znala u šumi svaki prolaz, ali nakon što su sto puta uzduž i poprijeko prešli šumu, pogledali svaki kutak, kućici i starici nije bilo ni traga ni glasa. Tek tada su shvatili što je ona zapravo bila i da bi sva potraga bila uzaludna. Vratili su se kući. U torbi koju je dobila na dar više nije bilo soli, ali Marica je znala gdje je ima: uzimali su i uzimali i nikada je nisu potrošili, nikada im je više nije ponestalo!

7. Stilizacija prijevoda

Zadaća prevoditelja je da što točnije i autentičnije prenese tekst iz polaznog jezika u ciljni jezik. Međutim, radi razlika u jezicima i kulturama nekada to nije tako jednostavno. Bajka je književna vrsta prvenstveno namijenjena djeci pa je stoga jezik bajke prilagođen tom uzrastu. Jedna od funkcija bajki je da djeca nauče koje su osobine dobre, a koje su loše, odnosno koje su poželjne, a koje nisu. Kroz likove i njihove osobine djeca uče kako se dobre osobine i ponašanje nagrađuju, a kako se loše osobine i loše ponašanje kažnjavaju. Tanku (2013: 463) kaže da „bajke određuju primjerene želje isto kao i primjerena ponašanja“. Djeca o osobinama i ponašanju osim kroz likove uče i kroz jezik bajki. U bajkama u principu nema nepoželjnog jezika, kao npr. vulgarizama, jer to nije rječnik kojim bi se itko trebao služiti i bajka to uči djecu. Važno je na koji način se kroz jezik predstave likovi i kako govore dobri, a kako loši likovi. Imajući to na umu, u ovom smo radu iznijeli prijevod koji nam se činio primjeren za ciljnu publiku koja su djeca.

Jezik koji se koristi u bajkama *Zakliata hora*, *O dvanástich mesiačkoch* i *Sol' nad zlato* književni je slovački jezik 19. stoljeća. To znači da postoje neke razlike u odnosu na suvremeni slovački jezik. U ovim tekstovima nalazimo puno arhaizama, odnosno riječi koje više nisu u aktivnoj upotrebi. Kod prevođenja smo imali dvije opcije, prevesti slovačke arhaizme hrvatskim ekvivalentima ili prevesti arhaizme riječima iz suvremenog hrvatskog jezika. Machata (2013: 216) ističe važnost zadržavanja arhaičnih oblika u prijevodu, ali i napominje nepraktičnost uključivanja objašnjenja tih oblika suvremenim jezičnim oblicima u obliku fusnota ili rječnika. Smatramo da korištenje arhaizama u prijevodu može nepotrebno zbuniti čitatelja, odnosno dijete, jer djeca nisu upoznata s riječima koje više nisu u aktivnoj upotrebi i potrebna im je pomoć roditelja ili rječnika za objašnjenje pojedinih riječi, što otežava sam proces čitanja. Iz tog smo razloga u ovom prijevodu izbjegli prevođenje slovačkih arhaizama hrvatskim ekvivalentima i odlučili smo koristiti riječi iz suvremenog hrvatskog jezika. Uz arhaizme smo naišli i na neke lekseme koji su nam stvarali probleme u prevođenju pa smo ih odlučili pojednostaviti kako tekst ne bi bio dvosmislen, nerazumljiv ili neprimjeren.

Jedan od primjera je arhaična riječ *zdávka*, koja je vezana uz tradiciju vjenčanja, odnosno neku vrstu obreda pred samo vjenčanje. Smatrali smo da važnost te tradicije nije bitna za hrvatskog čitatelja pa smo riječ pojednostavili. Riječ *švandra* smo također morali prilagoditi ciljnoj publici jer se radi o pejorativnom izrazu kojem mjesto uopće nije u bajkama pa smo

odabrali puno neutralniji prijevod. Isto smo napravili i s ostatkom leksičke razine jer smo smatrali da bi ono što je nama stvaralo probleme tijekom prevođenja vjerojatno djetetu stvaralo probleme tijekom čitanja. Iz tog smo razloga neke lekseme, frazeme i formule pojednostavili kada god smo mogli, odnosno kada smo smatrali da se u tom procesu neće izgubiti poruka polaznog teksta. Međutim, nismo se uvijek mogli voditi tom taktikom, niti smo to htjeli, pa smo neke oblike ostavili onako kako smo ih našli u originalu. O tome pišemo kasnije u radu. Najveći izazov u prevođenju bio je leksička razina prijevoda jer se radi o vrsti književnosti koja je namijenjena djeci, dakle fokus je uglavnom na riječima, ne toliko na morfologiji i sintaksi jezika. Na tim smo razinama, također, morali napraviti neke promjene kako bi bile u duhu hrvatskog jezika, kao npr. promjene oblika riječi, padeža, poretka riječi u rečenici, dužine rečenica i ostalo. Na mjestima gdje smo to mogli probali smo prenijeti doživljaj i ekspresivnost slovačkog jezika u hrvatski jezik, a na mjestima gdje to nije moguće pribjegli smo rješenjima za koja smo smatrali da u hrvatskom jeziku najbolje zvuče.

8. Analiza prijevoda

8.1 Fonološka razina

Fonologija je „grana gramatike koja proučava glasove (foneme) kao razlikovne jedinice jezika“ (Hudeček, Mihaljević 2017: 2). Svaki jezik ima svoje foneme koji se mogu i ne moraju nalaziti i u drugim jezicima. Zbog toga svaki jezik, odnosno abeceda svakog jezika, sadrži različiti broj fonema. Tako, na primjer, u hrvatskom jeziku, odnosno hrvatskoj abecedi, postoje fonemi *š, č, đ* kojih u engleskom jeziku nema, a u engleskoj abecedi postoje fonemi poput *q, w, y* kojih nema u hrvatskoj abecedi. U hrvatskoj abecedi postoji razlika između fonema *č* i *ć*, dok u slovačkoj abecedi postoji samo fonem *č*. Tako u slovačkom jeziku postoji razlika između fonema *ch* i *h*, dok u hrvatskom jeziku postoji samo fonem *h*. Već prva razlika u fonologiji slovačkog i hrvatskog jezika je podjela samoglasnika. Hrvatski jezik kao i slovački ima pet samoglasnika i to su *a, e, i, o, u*, samo što se slovački samoglasnici dijele na kratke, odnosno duge samoglasnike, i na diftonge. Kratki samoglasnici su *a, ä, o, e, u, i*, dugi samoglasnici su *á, ó, é, ú, í*, a diftonzi su *ia, ie, iu* i *ô*. Hrvatski jezik također ima duge i kratke samoglasnike, samo je u hrvatskom dužina najčešće spojena s naglaskom i obično se ne označava u pismu. Hrvatski jezik sadrži foneme *ć, đ*, kojih u slovačkom jeziku nema, a slovački jezik foneme *t', d'* kojih nema u standardnom hrvatskom jeziku. Hrvatski fonemi *lj* i *nj* postoje i u slovačkom jeziku, samo se drugačije pišu, kao *l' i ñ*. Slovačka abeceda sadrži i dvoslove *dz* i *ch*, kao i strane foneme *q, w, y, x* koje hrvatski jezik ima kao importirana slova.

Hrvatski i slovački kao slavenski jezici imaju puno značenjski jednakih riječi koje se fonološki razlikuju. U ovoj razini govorit ćemo o fonološkim razlikama u hrvatskom i slovačkom jeziku i na koji način smo slovačke foneme prilagodili hrvatskom jeziku.

Usporedbu ćemo pokazati na temelju više vrsta riječi, odnosno prema imenicama, pridjevima, zamjenicama, brojevima, glagolima i priložima. Pridjeve ćemo pisati u određenom obliku radi lakše usporedbe s pridjevima u slovačkom jeziku.

Imenice: vlk – vuk, šabl'a – sablja, host' – gost, kôň – konj, deň – dan, dieťa – dijete, vietor – vjetar, ľad – led

Pridjevi: čierny – crni, mocný – moćni, väčší – veći, zlatý – zlatni, starší – stariji, teplý – topli

Zamjenice: môj – moj, čo – što, nič – ništa, tej – toj, (ne)ho – (nje)ga, dakto – netko

Brojevi: štyri – četiri, šest' – šest, osem – osam, dvanást' – dvanaest, druhí – drugi

Glagoli: môcť – moći, doniesť – donijeti, vracat' sa – vraćati se, zamysliet' sa – zamisliti se, sedieť - sjediti

Prilozi: dost' – dosta, keď – kada, ťažko – teško, veľmi – veoma, ako – kao

U fonološku razinu uvrstili smo i imena koja se spominju u bajci. Prema *Hrvatskom pravopisu* (2007) „imena iz jezika koji se služe latinicom pišu se u izvornom obliku“, no s obzirom da se radi o bajkama i da su ciljna publika, odnosno čitatelji, djeca, odlučili smo slovačka imena prilagoditi hrvatskom jeziku. Slovačko ime *Maruška* deminutiv je imena *Mária*, jednako kao što je i hrvatsko ime *Marica* deminutiv imena *Marija*. Osim što su deminutivi, u oba jezika su imena hipokoristici, odnosno imena koja se daju odmila. Slovačko ime *Mária* ima nekoliko oblika hipokoristika kao, na primjer, *Mara*, *Marienka*, *Marčuša*, *Maruša* te ostale. Ime *Maruška* je zapravo deminutiv imena *Maruša* koje je hipokoristik i dolazi od imena *Mária*. Ime *Marica* već nalazimo u bajkama, kao npr. u bajci braće Grimm *Ivica i Marica* pa u tom slučaju nismo trebali previše razmišljati o prijevodu imena *Maruška*. Također Machata (2013: 215) navodi da se u češkom prijevodu romana za djecu *Čudnovate zgrade šegrta Hlapića* ime *Marica* prevodi imenom *Maruška*. Iako smatramo da djeca ne bi imala problema s čitanjem i shvaćanjem imena *Maruška*, odlučili smo ga prevesti kao *Marica* kako bismo ipak pojednostavili tekst i kako bi djeca tijekom čitanja naišla na ime koje im je već poznato.

Poteškoće u prevođenju stvaralo nam je ime *Holena*. Prvo smo mislili da se radi o slovačkoj verziji grčkog imena, ali pronašli smo da u slovačkom jeziku postoji ime *Helena*, koje kao i u hrvatskom jeziku dolazi od grčkog imena *Helénē*, kćeri Zeusa i Lede. Hrvatski jezik također ima i ime *Jelena* koje etimološki dolazi od grčkog imena *Helena* i u hrvatskom je jeziku u puno većoj upotrebi nego ime *Helena*. Istraživanjem smo naišli na internetsku stranicu⁴ na češkom jeziku koja objašnjava da se to ime nalazi samo kod autorice Božene Němcove, kojoj je jedna služavka i prenijela bajku *O dvanástich mesiačkoch*, i da dolazi od riječi *holeň*, koja znači „sara“, odnosno dio čizme od zgloba do koljena što bi se moglo povezati s obućom 19. stoljeća, kada su se nosile visoke čizme. Na drugo objašnjenje nismo naišli pa smo ime *Holena* odlučili ostaviti u izvornom obliku.

Ime dobrog lika je i u izvorniku običnije, odnosno poznatije, pa smo stoga i u prijevodu odlučili ime junakinje domesticirati, odnosno pojednostaviti za čitatelje, a u slučaju zlog lika smo ostavili egzotičniji oblik.

8.2 Leksička razina

U ovoj razini govorit ćemo o riječima koje su predstavljale određene poteškoće u prevođenju. Prvo smo obradili lekseme, odnosno pojedine riječi za koje nismo uspjeli naći

⁴ <https://www.odpovedi.cz/otazky/kdy-ma-holena-svatek>, 19.9.2022.

prijevod iz prvog pokušaja, a za neke lekseme uopće nismo uspjeli naći ekvivalent u hrvatskom jeziku pa smo ih ili izostavili ili prilagodili hrvatskom jeziku, odnosno hrvatskom čitatelju.

Naišli smo i na formule koje su karakteristične za jezik bajki i pomoću kojih se postiže ritmičnost u tekstu. Neke od tih formula mogu se doslovno prevesti na ciljni jezik, ali najčešće se radi o riječima, sintagmama ili rečenicama koje su specifične za jezik kojim su pisane, a nekada nalikuju i na fraze ili paremije. Naveli smo neke s kojima smo imali poteškoće u prevođenju, kao i načine na koje smo ih prevodili.

Sljedeći su frazemi kojih nije bilo mnogo u izvornim tekstovima. Kao i u slučaju leksema, neki frazemi imaju svoje potpune ekvivalente u hrvatskom jeziku, a kod onih koji nisu ekvivalentni ni na jednoj razini odlučili smo izbjeći korištenje frazema u prijevodu te se odlučili za drugačiji prijevod.

S obzirom da se radi o bajkama, pronašli smo i neke arhaizme koji su karakteristični za jezik bajki, a njih smo odlučili prevesti riječima iz suvremenog hrvatskog jezika, odnosno riječima koje su u aktivnoj upotrebi, jer su bajke namijenjeni djeci, a ona najčešće nisu upoznata s riječima koje su zastarjele.

Lažni prijatelji posebno su važni u analizi jer su slovački i hrvatski srodni jezici, to jest spadaju u slavenske jezike i zbog toga sadrže riječi jednakog oblika i značenja, ali i riječi jednakog oblika, ali različitog značenja. Prevođenje takvih riječi može biti problematično jer neiskusni ili nekompetentni prevoditelj može lako previdjeti lažne prijatelje što rezultira pogrešnim prijevodom. Izdvojili smo lažne prijatelje, pokazali hrvatski prijevod i na kraju objasnili značenje riječi u oba jezika.

8.2.1 Leksemi

Navedene riječi predstavljale su nam najveći izazov u prevođenju jer za neke nismo uspjeli naći točan prijevod pa smo značenje morali odgonetnuti iz konteksta, a neke smo unatoč poznatom prijevodu i značenju morali na pravilan način prilagoditi hrvatskom jeziku kako bi dobili značenje koje je što sličnije izvornoj riječi. Prevođenje tih riječi zahtijevalo je dobro poznavanje jezika, ali i spretnost u korištenju rječnika i internetskih stranica.

Leksem *šuhaj* pronašli smo u bajkama *Zakliata hora* i *O dvanástich mesiačkoch*. Prema KSSJ (2003) riječ *šuhaj* ima značenje „mladog čovjeka, mladića“. U početku nismo bili zadovoljni nijednim prijevodom jer u originalu nije pisalo *mladenec* ili *mladić*, riječi koje imaju gore navedeno značenje pa smo smatrali da riječi neutralnog značenja poput *mladić*

neće biti dobar odabir za prijevod. Međutim, nakon što smo istražili koje opcije postoje za prevođenje te riječi, došli smo do zaključka da u hrvatskom jeziku ne postoji ekvivalent ili odgovarajuća zamjena za riječ *šuhaj* i odlučili smo se za korištenje riječi *mladić* i riječi *junak*, ovisno o tome kada i kako nam se koja riječ uklapala u prijevod.

Original: „Ale ako *šuhaji* dorástli a videli, že druhí do sveta odchádzajú, začalo aj ich von z domu ťahať a povedali matke, že sa chcú do sveta podívať.“

Prijevod: „Ali kako su *mladići* odrastali i vidjeli da drugi odlaze u svijet, počelo je i njih vući iz doma te su rekli majci da žele vidjeti svijeta.“

Original: „Koč sa pohol a za kočom kráčal *šuhaj* so svojimi zvermi, s ostrou šabl'ou v ruke.“

Prijevod: „Kočija je krenula, a za njom je koračao *mladić* sa svojim životinjama i oštrom sabljom u ruci.“

Original: „*Šuhaj* sa obrátil a tu pri svojich zveroch zazrie aj tie skamenené.“

Prijevod: „*Mladić* se okrene i pored svojih životinja spazi i one skamenjene.“

U prvom primjeru smo odlučili *šuhaji* prevesti kao *mladići* jer se radi o opisu dvaju mladih ljudi i smatrali smo da riječ *junak* ne odgovara kontekstu ove rečenice. U drugim dvama primjerima smo također zbog konteksta odabrali prijevod *mladić*.

Original: „Ako to *naš šuhaj* počul, hned' dostal chuť na hrdo zaťovstvo a povedal, že on chce toho draka zabiť, ak len bude môcť.“

Prijevod: „Kada je *naš junak* to čuo, odmah je poželio biti dio plemstva i kazao da on želi ubiti tog zmaja, samo kada bi mogao.“

Original: „*Náš šuhaj* sa poobliekal a šiel do paláca aj so svojimi zvermi.“

Prijevod: „*Naš se junak* obukao i otišao u palaču sa svojim životinjama.“

Original: „Ako to *naš šuhaj* počul, zamyslel sa; veľmi mrzelo ho, že ho ten kočiš z takého šťastia odtisol.“

Prijevod: „Kada je *naš junak* to čuo, zamislio se; bio je ljut što ga je taj kočijaš koštao tolike sreće.“

U rečenicama u kojima je ispred riječi *šuhaj* stajala posvojna zamjenica *naš* odlučili smo prevesti riječ *šuhaj* kao *naš junak* jer nam je prijevod *naš mladić* zvučao nespretno, a *naš junak* kao sintagma koja se koristi u jeziku bajki.

Sljedeće riječi koje su stvarale poteškoće u prijevodu su riječi *zďávka* i *sobáš*. Kada smo prvi put pročitali rečenicu, dobili smo dojam da riječ *zďávka* ima značenje „zaruke“, a za riječ *sobáš* smo već znali da se prevodi kao vjenčanje, svadba. Međutim, od prije nam je poznata riječ *zásnuby* koja se prevodi kao *zaruke* pa smo prvo pomislili da je riječ *zďávka* zastarjela riječ ili regionalizam. Nakon daljnjeg istraživanja saznali smo da prema HSSJ (1991 – 2008) i Rječniku valaškog govora⁵, koji smo pronašli na internetu, *zďávka* ima isto značenje kao i riječ *sobáš*. Prema obliku riječi, shvatili smo da se radi o nekoj vrsti predaje, to jest, o nekoj vrsti obreda prije vjenčanja, a potvrdu smo našli na jednoj češkoj stranici⁶ na internetu. Međutim, da ne kompliciramo prijevod, odlučili smo riječ *zďávka* prevesti glagolom *slaviti*, a riječ *sobáš* prijevodom koji odgovara značenju „vjenčanje“, također u obliku glagola. Također, smatramo da prijevod riječi *zďávka* odgovara i kontekstu rečenice.

Original: „ ... ; práve teraz mu je *zďávka* a zajtra pôjde s kráľovou dcérou na *sobáš*.“

Prijevod: „ ... ; upravo sada *slavi*, a sutra će *oženiti* kraljevu kći.“

Sljedeći je primjer bio jedan od najtežih za shvatiti i za prevesti. Isprva smo mislili da se radi o frazi, ali nakon što nigdje nismo uspjeli pronaći odgovarajuću frazu ili prijevod rečenice i nakon što smo razdvojili rečenicu na pojedine riječi, shvatili smo da rečenica nema značenje frazema ili izreke. Riječ *hlavnica* se sa slovačkog jezika prevodi kao *jastuk*, a glagoli *vypadnúť* i *vyfrknúť* kao *ispasti*, *izletjeti* (KSSJ 2003). Dakle, doslovan prijevod rečenice bio bi „kada je kočijaš vidio medvjeda, odmah su ispod njega pala tri jastuka“. Doslovan prijevod, naravno, nema smisla, no u početku nam nije bilo jasno ni što to znači. Nismo uspjeli ni iz konteksta shvatiti što je autor time htio reći jer nije bilo jasno kako su medvjed, odnosno kralj i gosti povezani s jastucima na kojima je kočijaš sjedio. Međutim, nakon detaljnog iščitavanja shvatili smo da se radi o tome da je kočijašu postajalo sve neugodnije sjediti jer je znao da će kralj shvatiti da je prevarant, samo što je nelagoda bila prikazana kroz udobnost sjedenja, a ne emocije. Ponovo, smatrali smo da se kroz doslovan

⁵ <http://www.valasskomoje.cz/>, 20.9.2022.

⁶ <https://cja.ujc.cas.cz/e-cja/heslo/1/14>, 20.9.2022.

prijevod ne bi prenijeli smisao i značenje originalne rečenice pa smo odlučili nelagodu izraziti i u obliku emocija i kroz udobnost sjedenja.

Original: „Ako kočiš medved’a zazrel, hneď *tri hlavnice spopod neho vypadli.*“

Prijevod: „Kada je kočijaš spazio medvjeda, više *nije tako udobno sjedio.*“

Original: „Kráľ a hostia sa dívali, že čo sa to robí a oplán kočiš triasol sa ako osika; *všetky hlavnice spopod neho vyfrkli.*“

Prijevod: „Kralj i gosti su u čudu gledali što se to događa, a podmukli se kočijaš tresao kao šiba; *postalo mu je jako nelagodno.*“

Jezik bajki uglavnom sadrži malo pejorativnih riječi, a vulgarizama uopće nema. Stoga je riječ *švandra* predstavljala prijevodni problem jer doslovno značenje i prijevod te riječi je „kurva, prostitutka“, odnosno „laka žena“ (SSS 2004), što nikako ne odgovara sadržaju i jeziku bajke. Za riječ *gryňa* nismo uspjeli naći prijevod, ali smo u dijalektnom rječniku SSN (1994, 2006) pronašli riječ *gríňa* koja znači „nesposobna žena“ pa smo zaključili da se radi o istoj riječi koja je kroz godine promijenila pravopisni oblik. Doslovan prijevod riječi *švandra* smo u potpunosti htjeli izbjeći pa smo te dvije riječi, odnosno dvije imenice preveli kao *jadnice nesposobna*. Riječ *gryňa* smo preveli ekvivalentom, samo u obliku pridjeva, a riječ *švandra* smo preveli puno neutralnijom riječi *jadnica*.

Original: „*Ty švandro, ty gryňo, ty, čože máš vravieť, keď ti ja rozkážem?*“ obkrikla sa na ňu Holena.“

Prijevod: „*Ti jadnice nesposobna, što imaš govoriti, ako ti ja naredim?*“ otrese se na nju Holena.“

Riječ *bača* se tijekom školovanja više puta pojavljivala na raznim kolegijima, kao npr. na književnosti gdje smo obrađivali dramu *Bačova žena* Ivana Stodole. *Bača* se prema KSSJ (2003) prevodi kao „glavni pastir ovaca“ i „onaj tko upravlja salašom“. Deminutivni oblik *báčikovia* ima značenje „ujak“, „stric“ (HSSJ 1991 – 2008), a slično značenje pronašli smo i u hrvatskom jeziku. *Hrvatski jezični portal* za riječ *bača* daje značenje „onaj koji je najstariji u kući“ i hipokoristik riječi *otac*. Riječ bi se mogla prevesti i kao *striček*, *strikan* ili *barba*, ali te riječi imaju regionalna obilježja koja nam se ne uklapaju u ostatak prijevoda. Smatrali smo da ne postoji ekvivalent u hrvatskom jeziku, a prijevod *baje moji* ili *baće moji* također ima

regionalna obilježja, a i upotreba tih riječi je jako rijetka. Zato smo odabrali neutralan prijevod, ali smo mu nadodali pridjev *dragi* kako bi izrazili familijarno značenje.

Original: „Pekne vás prosím, *báčikovia* moji, povedzteže mi, kde by som ich nazbierala?“

Prijevod: „Lijepo vas molim, *dragi ljudi*, kažite mi gdje bih ih mogla nabrati?“

Original: „Po stranách boli také lesklé štolne a z týchto príbehúvali maličičkí *ľudici* s horiacimi kahanci a Marušku vítali: ... „

Prijevod: „Sa strane su bili sjajni prolazi iz kojih su istrčali maleni *čovječuljci*, koji su s upaljenim lampionima dočekali Maricu: ... „

Zlatý fond navodi da je značenje riječi *ľudik*, *ľudici* slično onome riječi *permonik*, a to je „demonško biće koje ima ljudski oblik i koje štiti minerale i blago te živi u hodnicima i prolazima pod zemljom“. Ta riječ se često povezuje s riječi *trpaslik*, a to je „patuljak“ ili „gnom“. Opis odgovara i engleskoj riječi *gnome*, odnosno mitološkom biću koje štiti rudnik i živi pod zemljom. Nas je ta riječ podsjetila na *domaće* iz bajke *Šuma Striborova* Ivane Brlić Mažuranić jer navedena bića dijele neke slične vanjske i unutarnje osobine, koje su najbolje vidljive kroz usporedne opise:

Primjer: „Sa strane su bili sjajni prolazi iz kojih su istrčali maleni čovječuljci, koji su s upaljenim lampionima dočekali Maricu ...; Oko nje su cvrkutali, skakutali s lampionima i vrtjeli se, po zidovima se penjali kao mravići.“ (*Sol' nad zlato*)

Primjer: „Kad ona tamo, ali ono se na ognjištu istom rasplamsale luči, a oko plamena zaigrali kolo "Domaći", sve sami muži i od jedva po lakta ...; Kako izlaze, tako se smiju i vrište, prebacuju se po ognjištu, cik u od veselja i hvataju se u kolo.“ (*Šuma Striborova*, Ivana Brlić Mažuranić)

U prijevodu nismo htjeli koristiti već poznate nazive bića jer se takav naziv ne koristi ni u izvornom tekstu, a smatrali smo da smišljanje nove riječi, kao u slučaju *domaćih*, nosi previše odgovornosti. Zbog toga smo se odlučili za prijevod koji je što sličniji originalnoj riječi, koja opisuje veličinu i izgled bića i tako smo došli do riječi *čovječuljci*.

8.2.2. Formule karakteristične za jezik bajki

Za jezik bajki karakteristične su formule uz pomoć kojih se stvara ritmičnost u tekstu, a u izvornim tekstovima smo ih pronašli nekoliko. Navedeni pojmovi su nam uz gore navedene lekseme stvarali najviše problema u prevođenju. Za većinu nismo uspjeli pronaći ekvivalente u hrvatskom jeziku pa smo morali pribjeći parafrazi, a kod nekih smo nastojali zadržati formu koju imaju u izvornom tekstu. U ovom slučaju nam je pomogla sličnost između dvaju slavenskih jezika zbog čega smo unatoč nepostojanju poznatog prijevoda ili značenja uspjeli iz konteksta shvatiti o čemu se radi.

Original: „Sotvaže bol za záhradou, *kde sa vezme, tu sa vezme*, vyskočí proti nemu jedna líška.“

Prijevod: „Jedva da je izašao iz vrta kada *odjednom* ispred njega iskoči lisica.“

Rečenicu *kde sa vezme, tu sa vezme* nismo pronašli kao frazu na Rječničkom portalu Jezikoslovnog instituta L. Štúra, ali smo naišli na internetsku stranicu⁷ koja navodi da je značenje te rečenice da se netko „neočekivano, odjednom pojavio“. Zatim smo u SSS (2004) pronašli da je jedno od značenja glagola *vziať sa* „neočekivano se negdje pojaviti“. Iako nismo uspjeli tu rečenicu naći u obliku fraze, shvatili smo što znači i odlučili ju prevesti parafrazom za koju smo mislili da najbolje zvuči u hrvatskom jeziku.

Original: „On pošibal zvery a striga zišla dolu, odbehla na stranu, a *čosi-kamsi* doniesla na drevci zopchnutú žabu a počala ju obracať nad ohňom.“

Prijevod: „Potjerao je životinje i vještica je sišla, otrčala negdje i *za trenutak* na štapu donijela nabodenu žabu, koju je počela okretati nad vatrom.“

Ovaj primjer se u rječnicima Rječničkog portala Jezikoslovnog instituta L. Štúra navodi kao neodređena zamjenica i dio je razgovornog jezika, a značenje mu je „za trenutak“, „odmah“. S obzirom da u hrvatskom jeziku ne postoji slična neodređena zamjenica, odlučili smo se za prijevod *za trenutak*.

Original: „Čo majú, to dajú; nachovala aj starká Marušku, čím mohla, a tejto aj zišlo sa trocha občerstvenia, lebo bola už aj hladná aj smädna.“

⁷ <https://www.zones.sk/studentske-prace/frazeologicky-slovník/16521-kde-sa-vzal-tu-tam-sa-vzal/>, 17.11.2022.

Prijevod: „*Nije imala mnogo*, ali nahranila je starica Maricu čime je mogla, a njoj je pasala hrana jer je već bila i gladna i žedna.“

Prijevod i značenje rečenice *čo majú, to dajú* nismo nigdje uspjeli pronaći, no shvatili smo smisao rečenice i ponovo smo koristili parafrazu koja nam se činila kao puno prikladniji prijevod od onog doslovnog.

Original: „Ako najprv vietor od poludnia dúchat' bude, idi po vetre, idi cez *tri doliny*, cez *tri vrchy*; ... „

Prijevod: „Kada prvi vjetar s juga krene puhati, idi za njim, idi preko *tri doline* i *tri planine*; ... „

U ovom slučaju nije bilo poteškoća u prijevodu jer rečenica nema nikakvo skriveno ili preneseno značenje, već služi za stvaranje ritmičnosti u tekstu i stoga smo ju doslovno preveli. U ovoj rečenici vidimo upotrebu brojeva, što je karakteristično za jezik bajki, a o tome smo govorili u poglavlju 4.

Original: „... ; až *doba dobu nájde*, zide sa ti to dobre všetko.“

Prijevod: „... i *nakon nekog vremena* će ti sve to dobro ići.“

Original: „Dievka moja, veď som ti vravela, že *doba dobu nájde*, čo celý svet prejde; ... “

Prijevod: „Djevojko moja, govorila sam ti da će za sve *doći vrijeme* ... “

Rečenica *doba dobu nájde* zvuči kao poslovice ili fraza, ali takvo značenje nismo uspjeli pronaći na Rječničkom portalu Jezikoslovnog instituta L. Štúra. Riječ *doba* u slovačkom jeziku ima dva značenja isto kao i u hrvatskom jeziku. Prvo je da je to „dulji period“, „razdoblje“, „vrijeme“, a drugo značenje je „jedinica mjere takta“ (KSSJ 2003). Na internetskoj stranici *Zlatý fond* uspjeli smo pronaći da je rečenica navedena u zbirci *Príslovia a porekadlá (Sbierka slovenských porekadiel a jim podružných viet)* koju je sastavio Pavol Dobšinský, međutim, nije navedeno i njeno značenje. U SSN (1994, 2006) pronašli smo primjer *ždi doba dobu nájde, čo kraj sveta puojde* (Jasenová DK) koja nalikuje rečenici *doba dobu nájde, čo celý svet prejde* koja se nalazi u tekstu, međutim značenje mu je da „od prolaznosti vremena ne možeš pobjeći“ što nam nije odgovaralo kontekstu rečenica izvornog teksta. Spojivši informacije iz rječnika i kontekst izvornog teksta, shvatili smo da je značenje

rečenice da će se nešto nakon duljeg ili određenog vremena dogoditi, odnosno da mora proći neko vrijeme da bi se nešto dogodilo, nešto nalik rečenici *sve u svoje vrijeme*. U prvoj rečenici smo upotrijebili upravo takav prijevod, a u drugoj smo ga preoblikovali, ali zadržali isti smisao.

Original: „Či nevieš, že *kde sú šedy, tam bývajú i vedy*?“

Prijevod: „Zar ne znaš da je *sijeda kosa znak mudrosti*?“

Za rečenicu *kde sú šedy, tam bývajú i vedy* mislili smo da se radi o frazi, no nakon duljeg traženja značenja, nismo uspjeli pronaći ni tu rečenicu kao frazu ni odgovarajući prijevod. Rečenica zvuči kao paremija, ali također stvara i ritmičnost kao i već spomenute formule. Rečenicu čini rima *šedy – vedy*, za što smo odmah shvatili da će predstavljati problem u prevođenju. Riječ *šedy* u slovačkom jeziku znači „sivi“, ali može imati značenje i sijede kose. Ovdje je riječ korištena kao imenica, a ne kao pridjev, stoga smo zaključili da se prevodi kao *sijeda kosa*. Riječ *veda* se sa slovačkog jezika prevodi kao „znanost“ (KSSJ 2003). Doslovan prijevod rečenice u hrvatskom jeziku ne bi imao smisla, pa smo i riječ *veda* odlučili prilagoditi, odnosno izbjegli smo doslovan prijevod i odlučili se za onaj koji odgovara kontekstu. S obzirom da riječ *šedy* nismo mogli prevesti jednom riječi kako bi zadržali rimu, odlučili smo se za doslovan prijevod. Od početka je bilo jasno da nećemo moći zadržati rimu jer riječi *šedy i vedy* kada se prevedu na hrvatski jezik ne čine rimu, a svaki pokušaj pronalaženja prijevoda koji bi se rimovao završio je neuspjehom. Odlučili smo stoga izbjeci rimu i zadržati smisao rečenice, a to je da su osobe sijede kose mudre, ali ne zbog boje kose, već zbog starosti i iskustva.

8.2.3 Arhaizmi

Ovisno o tekstu koji prevodimo, možemo se susresti s riječima koje spadaju u književni jezik, s riječima koje se više ne upotrebljavaju u standardnom književnom jeziku, kao i s riječima koje spadaju u nestandardne varijetete jezika, kao što su npr. žargon ili sleng. U bajkama se najčešće koristi književni jezik, a česti su i arhaizmi i historizmi. Arhaizmi su zastarjelice, odnosno riječi koje se više ne upotrebljavaju, a historizmi su riječi koje označavaju pojavu iz prošlosti.

U ovom smo prijevodu arhaizme prevodili suvremenim izrazima jer ne mijenjaju smisao teksta, a i ekspresivnost originalnog teksta se prenosi u prijevod. Smatramo da je prevođenje

riječima koje su dio suvremenog jezika jednostavnije i prihvatljivije za djecu koja su ciljna publika prijevoda bajki.

Značenja riječi nalaze se u rječniku izvornog teksta (*Slovenské rozprávky (1845 – 1883)*), a neke smo pronašli i na Rječničkom portalu Jezikoslovnog instituta L. Štúra.

Original: „Pomaly odpadala ľuďom všetka žiadza na jedlá; ...“

Prijevod: „Malo pomalo ljudi su počeli gubiti želju za hranom; ...“

SSS (2004) i SSJ (1959 – 1968) navode da su značenjski ekvivalenti riječi *žiadza* riječi „želja“, „čežnja“, „nagon“, „požuda“. U ovom slučaju nam je zbog konteksta i jezika teksta najviše odgovarala riječ *želja*.

Original: „Zrazu – ani nevedela, kde sa tam vzala – prišla do veličiznej *paloty*, ktorá bola celá ako z ľadu; ...“

Prijevod: „Nije niti shvatila gdje se nalazi, a već je došla do veličanstvene *palače* koja je cijela bila kao od leda: ...“

U KSSJ (2003) pronašli smo dva značenja riječi *palota*. Prvo je „sala“ ili „dvorana“, a drugo je „palača“. S obzirom da se u tekstu radi o mjestu gdje kralj živi, logičan odabir bio je riječ *palača*.

Original: „Chodia, blúdia po tej hore od rána do poludnia, od poludnia do večera; ani len na dáky *šľak* neprišli.“

Prijevod: „Hodaju, lutaju po gori od jutra do podneva, od podneva do večeri, ali ni *traga* živome.“

Riječ *šľak* je razgovorni zastarjeli izraz (KSSJ 2003) koji ima nekoliko značenja, a prvo značenje je „otisak tabana ili obuće“, odnosno „trag“, što je jedino značenje koje odgovara u ovom kontekstu.

Original: „ ... a čosi-kamsi doniesla na drevci *zopchnutú* žabu a počala ju obracať nad ohňom.“

Prijevod: „ ... i brzo na štapu donijela *nabodenu* žabu, koju je počela okretati nad vatrom.“

U rječniku SSJ (1959 – 1968) glagol *zopchnuť* naveden je kao arhaizam i ima značenje „navući“, „nabosti“, „nabiti“, a mi smo se odlučili za glagol *nabosti*, odnosno glagolski pridjev trpni *naboden*.

Original: „Matka *imä* zalamovala rukami na prahu, pozerajúc za ňou, že čo si to dievča zamyslelo.“

Prijevod: „Majka je na pragu kuće *samo* prekrížila ruke i gledala za njom, misleći što si je to djevojka zamislila.“

Riječ *imä* nismo pronašli na Rječničkom portalu Jezikoslovnog instituta L. Štúra, ali rječnik koji se nalazi uz izvorni tekst navodi da ima značenje riječi *iba*, odnosno da znači „samo“.

Original: „*Napačmala sa* Holena a na tretí deň zažiadalo sa jej už jablká si uhrýzat’.“

Prijevod: „*Polakomila se* Holena i trećeg se dana zaželjela jabuka.“

Glagol *napačmat’ sa* i u rječniku izvornog teksta i u KSSJ (2003) ima značenje „polakomiti se“, „pomamiti se“, odnosno „imati veliku želju za nečim“, što odgovara kontekstu ove rečenice i stoga u ovom slučaju nije bilo poteškoća u prijevodu.

8.2.4 Frazemi

Frazem se prema Pavlović definira kao „skup riječi s ustaljenim značenjem koje je bar donekle različito od zbroja značenja svake pojedine riječi koje su njegove sastavnice“ (2015: 88). Za prevođenje frazema postoji nekoliko postupaka, a to su upotreba postojećeg frazema slične forme i sadržaja, upotreba postojećeg frazema sličnog sadržaja, a različite forme, parafraza, potpuno izostavljanje frazema, doslovan prijevod frazema i kompenzacija (ibid. 89). U ovom potpoglavlju navest ćemo nekoliko frazema i načine na koje smo ih preveli.

Original: „V neveľkom domčeku žila si jedna chudobná vdova so dvoma synmi, a tí boli *akoby jeden druhému z oka vypadol*; vlastná matka ich ledva vedela rozoznat’.“

Prijevod: „U malenoj kućici živjela je jedna siromašna udovica s dva sina koji su bili slični *kao jaje jajetu*; vlastita majka ih je jedva mogla razlikovati.“

Frazem *akoby mu bol z oka vypadol* čest je frazem u slovačkom jeziku. Prema KSSJ (2003) znači da je „netko ili nešto vrlo slično, skoro pa potpuno jednako nekome ili nečemu“. U hrvatskom jeziku postoji frazem (*biti sličan*) kao *jaje jajetu* i znači „biti vrlo sličan“ (HJP). Dakle, ova dva frazema su sadržajem jednaka, ali razlikuju se oblikom. U hrvatskom jeziku postoji i frazem *slika i prilika (koga)*, koji ima jednako značenje kao već navedeni hrvatski frazem (HJP), no frazem *kao jaje jajetu* nam je više odgovarao oblikom, a i smatramo da se bolje uklapa u jezik teksta.

Original: „*Dobre lebo nebárs*, povie on raz svojej žene, že ide na poľovačku, — zachytil zvery a šiel.“

Prijevod: „*Sve je bilo dobro*, kad jednog dana kaže on svojoj ženi da ide u lov – poveo je životinje i krenuo.“

Sljedeći primjer je frazem *dobre (a)lebo nebárs*. Iz prvog čitanja nije nam bilo jasno što taj frazem znači pa smo ga prvo rastavili na riječi i zatim smo u KSSJ (2003) našli frazu *dobre alebo nebárs*. Zbunjujuće je bilo to što riječi *lebo* i *alebo* u slovačkom jeziku imaju različito značenje pa nismo bili sigurni radi li se o istom frazemu ili ne. Međutim, nakon daljnjeg istraživanja zaključili smo da se mogu koristiti obje riječi bez da se frazemu promijeni značenje. Doslovan prijevod tog frazema je *ne vrlo dobro, prije loše nego dobro*. Čak i nakon što smo pronašli značenje frazema nismo bili sigurni što to točno znači, a doslovan prijevod nam nije odgovarao. Iz konteksta smo shvatili značenje i zaključili da ćemo u hrvatskom jeziku teško naći ekvivalentni frazem te smo tako došli do prijevoda koji sad imamo. Dakle, u ovom slučaju smo odabrali postupak parafraze.

Original: „To, to, pane kralju, *rozum mi zastáva*.“

Prijevod: „Upravo tako, kralju, *silazim s uma*.“

U ovom su slučaju frazemi u obama jezicima gotovo jednaki, ali imaju razliku u značenju, a to je da frazem u slovačkom jeziku znači da je nešto „neshvatljivo“, „nerazumljivo“, a frazem u hrvatskom jeziku znači „poludjeti“. Iako postoji značenjska razlika i slovački frazem je nešto neutralniji, odlučili smo ga prevesti hrvatskim frazedom koji ima najbliže značenje.

Original: „Kráľ a hostia sa dívali, že čo sa to robí a oplán kočiš *triasol sa ako osika*; všetky hlavnice spod neho vyfrkli.“

Prijevod: „Kralj i gosti su u čudu gledali što se to događa, a podmukli se kočijaš *tresao kao šiba*; postalo mu je jako nelagodno.“

Riječ *osika* je naziv drva koje se u hrvatskom jeziku naziva *jasika*. U ovom slučaju postoji mala razlika u prijevodu jer hrvatski frazem ne sadrži riječ *jasika* u sebi, međutim značenje obaju frazema je da je to što se trese slabo, krhko i da treperi od straha. Ovdje se radi o semantičkoj (paralelnoj) ekvivalenciji, kao i o poredbenim frazemima.

Original: „A keď tu Maruška ešte raz chcela dobrej starkej ďakovať, už tej viac nebolo, — kde zmizla, tam zmizla, ale Maruška ostala *samotná ako prst*.“

Prijevod: „I kada se Marica htjela još jednom zahvaliti dobroj starici, nje više nije bilo – negdje je nestala – a Marica je ostala *sama kao prst*.“

Ni u ovom slučaju nismo trebali previše razmišljati o načinu prevođenja frazema jer u hrvatskom jeziku postoji frazem slične forme i sadržaja te se ovdje radi o potpuno ekvivalentnim frazemima.

8.2.5 Lažni prijatelji

Lažne prijatelje, odnosno međujezične homonime, Lewis (2015: 1) definira kao „parove riječi iz dvaju jezika koji su oblikom jednaki ili slični, a značenjski različiti.“. Termin lažni prijatelji, tj. *faux amis*, prvi koriste Maxime Kœessler i Jules Derocquigny 1928. godine u svojem djelu *Les faux amis ou les trahisons du vocabulaire anglais: Conseils aux traducteurs* (ibid.).

Lažni prijatelji mogu predstavljati problem u prevođenju, pogotovo kada se radi o jezicima koji spadaju u istu skupinu jezika, kao npr. hrvatski i slovački, koji su oba slavenski jezici, jer u nedostatku poznavanja jezika, a nekada i zbog običnog previđanja riječi, prevoditelj može zanemariti značenje riječi koje imaju oblik koji je potpuno ili djelomice jednak u obama jezicima i prevesti ga jednakim značenjem koje ima u polaznom jeziku. Često se kao primjer pogrešnog prevođenja navodi hrvatska riječ *užasno* i slovačka riječ *úžasne*. Dok u hrvatskom jeziku ta riječ označava nešto *strašno, strahovito* (HJP), u slovačkom jeziku ima poprilično drugačije značenje i označava nešto *odlično, izvrsno* (SSS 2004).

Grčević (2020: 9) navodi da se lažni prijatelji dijele prema semantičkoj i izražajnoj razini riječi, iz čega proizlaze lažni prijatelji koji se u značenju razlikuju u potpunosti i oni koji se razlikuju tek djelomično. Grčević nadalje lažne prijatelje prema semantičkoj razini dijeli na one koji se razlikuju na razini kolokacija, stilske obilježenosti ili uporabne učestalosti, a lažne prijatelje prema izražajnom kriteriju na one koji se pišu i izgovaraju jednako u oba jezika, one koji se jednako pišu, a drukčije izgovaraju (homografi) i one koji se jednako izgovaraju, a drugačije pišu (homofoni) (ibid.). Spominje i (međujezične) paronime, odnosno riječi koje su izražajno slične, a rezultat su glasovne alternacije, kao npr. *noga* (hrv.) i *noha* (slov.) (ibid.), zbog čega često dolazi do pogreške u prevođenju riječi kao npr. *hodina* i *godina*, koje nemaju jednako značenje jer riječ *hodina* u slovačkom znači *sat*. (ibid.)

U ovom smo potpoglavlju prvo naveli rečenice u kojima se nalaze primjeri lažnih prijatelja, a zatim ispod toga izdvojili same lažne prijatelje i naveli njihovo značenje u slovačkom i hrvatskom jeziku. Za navođenje značenja hrvatskih riječi koristili smo Hrvatski jezični portal, a za slovačke riječi Rječnički portal Jezikoslovnog instituta Ľ. Štúra (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV).

Original: „Tak prechádzal *rok* za *rokom* a bolo všetkým dobre.“

Prijevod: „Tako je prolazila *godina* za *godinom* i svi su dobro živjeli.“

rok sk. (m. razdoblje od 12 mjeseci; period od 1.1. do 31.12.) ≠ *rok*. hrv (m. a) odredba dodana pravnom poslu kojom se njegov učinak stavlja u ovisnost o protjecanju vremena b) trenutak u kojem nastupa neki pravni učinak c) ograničeno, utvrđeno dulje ili kraće vrijeme (razdoblje) u kojem što biva ili u kojem što treba obaviti, izvršiti i sl.)

Original: „Na tretí deň pohotove *nezabili* nič, len dva levy, čo sa medzi sebou driapali, upokojili a dovedli domov.“

Prijevod: „Treći dan ponovo nisu ništa *ulovili*, samo su dva lava, koji su se tukli, smirili i doveli kući.“

zabit' sk. (nesvrš. usmrtiti) ≠ *zabiti* hrv. (nesvrš. a. udarcem ili udarcima učiniti da što uđe jedno u drugo; ukucati b. postići)

Original: „... ; lebo mu *tvár* bola k chrbtu obrátená.“

Prijevod: „... jer mu je *lice* bilo okrenuto prema leđima.“

tvár sk. (ž. lice) ≠ *tvar* hrv. (ž. materija, građa, ono od čega se što sastoji; supstancija)

Original: „Hostinský prehrál *stávku* a šuhajovi dobre padlo, čo mu kráľova dcéra poslala.“

Prijevod: „Gazda je izgubio *okladu*, a gospodaru je dobro sjelo to što mu je kraljeva kći poslala.“

stávka sk. (ž. oklada) ≠ *stavka* hrv. (ž. odlomak; odjeljak u knjigovodstvu)

Original: „... zachcelo sa Holene fialky *voňat*.“

Prijevod: „... Holena se zaželjela *mirisa* ljubičica.“

voňat sk. (nesvrš. širiti miris) ≠ *vonjati* hrv. (nesvrš. širiti vonj)

Original: „; *hlad* ju moril, zima ju triasla, ...“

Prijevod: „; umarala ju je *glad*, tresla se od hladnoće, ...“

hlad sk. (m. osjećaj potrebe za jelom) ≠ *hlad* hrv. (m. mjesto u sjeni, prostor zaštićen krošnjom ili krovom koji nije izložen izravnom utjecaju sunca; hladovina)

Original: „*Divila sa* Holena, *divila sa* macocha, keď videli, ako pospiecha si s fialkami domov.“

Prijevod: „*Čudila se* Holena, *čudila se* maćeha kada su vidjele kako žuri s ljubičicama kući.“

divit' sa sk. (nesvrš. biti iznenađen, čuditi se) ≠ *diviti se* hrv. (nesvrš. predati se osjećaju koji izaziva što lijepo, uzvišeno, iznimno po odlikama i sl., biti u stanju očaranosti)

Original: „Svätý *pokoj* a *láska* je nado všetko!“

Prijevod: „Blaženi *mir* i *ljubav* bitniji su od svega!“

pokoj sk. (m. stanje bez pokreta, odmaranje, mir) ≠ *pokoj* hrv. (m. vječni mir)

láska sk. (ž. osjećaj naklonosti i strasti prema nekome, ljubav) ≠ *laska* hrv. (ž. pretjerana, udvornička pohvala)

Original: „Maruška od *lútosti* ani *slova* preriečť nemohla, keď otec jej lásku takto zaznával.“

Prijevod: „Marica od *tuge* nije mogla izgovoriti ni *riječi* jer otac njenu ljubav ne cijeni.“

lútost' sk. (ž. suosjećanje, žaljenje, tuga) ≠ *ljutost* hrv. (ž. svojstvo onoga što je ljuto; ljutnja)
slovo sk. (s. osnovna jezična jedinica sa stalnom formom i značenjem; prijevod riječ) ≠ *slovo* hrv. (s. pismeni znak u alfabetskom pismu; grafem)

Original: „Zaviedli ju aj do *záhrady*, kde boli červené ľadové ruže, stokrásky a všelinejaké kvety na podiv sveta.“

Prijevod: „Odveli su je i u *vrt*, gdje su bile crvene ledene ruže, tratinčice i sve ostalo cvijeće koje si je mogla zamisliti.“

záhrada sk. (ž. obrađeno, najčešće ograđeno zemljište u kojem rastu jestive i ukrasne biljke) ≠ *zagrada* hrv. (ž. pravopisni znak koji pokazuje da dio teksta koji se u njemu nalazi sadrži objašnjenje dijela rečenice ili teksta)

8.3 Morfološka razina

Morfologija ili oblikoslovlje je „grana gramatike koja proučava oblike riječi“ (Hudeček, Mihaljević 2017: 28). Morfološka razina bavi se promjenama unutar ili između vrsta riječi, kao što su promjene padeža, roda, broja, glagolskih vremena ili promjena jedne vrste riječi u drugu kako bi prijevod bio što više u duhu ciljnog jezika. Radi se o transpoziciji, to jest „prebacivanju jedne gramatičke jedinice izvornog jezika u neku drugu gramatičku jedinicu u jeziku-cilju (ne istu po obliku, nazivu ili dijelu značenja)“ (Ivir 1978: 146).

Original: „No, čože ste zastrelili?“ *opýta sa* matka.

Prijevod: „No, što ste ulovili?“ *pita* majka.

U ovom primjeru radi se o povratnom glagolu. Glagol *(o)pýtat' sa* u slovačkom jeziku znači „postaviti pitanje kako bi nešto saznali“ (SSS 2004). U hrvatskom jeziku glagol *pitati* ima to isto značenje, ali nije povratan glagol. Štoviše, u hrvatskom jeziku postoji oblik *pitati se*, ali ima nešto drukčije značenje, a to je da netko postavlja sebi pitanje bez da na njega sam daje odgovor. Ovdje majka direktno sinovima postavlja pitanje, a ne sebi. Dakle, u ovom

slučaju povratni se glagol u slovačkom jeziku prevodi nepovratnim glagolom u hrvatskom jeziku.

Original: „Neznám ešte, starká moja, neznám, ale *naučím sa*, len čím ne vy to raz ukážete,“ povedala Maruška.

Prijevod: „Ne znam, starice moja, ne znam, ali *naučit ću* čím mi Vi to jednom pokažete,“ kazala je Marica.

Ovdje se radi o sličnom primjeru jer ponovo imamo glagol koji je u slovačkom jeziku povratni glagol i kao takav ima jedno značenje, a njegov ekvivalent u hrvatskom jeziku ima drugačije značenje. Glagol *naučit' sa* u slovačkom jeziku znači „steći neku vještinu“, to jest „naučiti nešto novo“, ali ne sam sebe, već „naučiti od nekoga ili nečega“ (KSSJ 2003). Glagol *naučiti se* u hrvatskom znači da osoba „sama sebe nečemu uči“. U slovačkom jeziku također postoji i glagol *naučit'* koji znači „nekoga nečemu podučiti“ (KSSJ 2003). Dakle, ovdje se radi o glagolima koji se razlikuju značenjski ovisno o tome jesu li povratni ili ne.

Ovdje također vidimo i razliku u tvorbi futura I. U slovačkom se jeziku buduće vrijeme, kao i u hrvatskom, tvori na dva načina. U ovom slučaju tvori se od svršenog oblika glagola u prezentu koji ima značenje budućeg vremena (Paulíny 1997: 128). U hrvatskom se jeziku futur I. tvori od nenaglašanih oblika nesvršenog prezenta pomoćnog glagola *htjeti* i infinitiva glagola od kojeg se želi stvoriti buduće vrijeme (Hudeček, Mihaljević 2017).

Original: „Ako to *oplan* kočiš videl, že tak všetci spia, — uchytil šabl'u a milému šuhajovi odťal hlavu; princezku ale sedem ráz zaprisahal, že ho nesmie prezradiť.“

Prijevod: „Kada je *podmukli* kočijaš vidio da svi spavaju, uzeo je sablju i dobrom mladiću odsjekao glavu; princeza je sedam puta morala prisegnuti da ga neće izdati.“

Riječ *oplan* u slovačkom jeziku znači „podla, podmukla osoba“ (KSSJ 2003). U hrvatskom jeziku ne postoji ekvivalent u obliku imenice i stoga smo u prijevodu riječ *oplan* morali prevesti hrvatskom riječi *podmukli* koja je pridjev. Ovdje je došlo do promjene između dvije vrste riječi, no značenje se zadržalo.

Original: „My ale vám darujeme všetko naše bohatstvo a pod vašou *opatrnosťou* chceme život náš dokončiť.“

Prijevod: „Mi vam poklanjamo sve naše bogatstvo i vama *služeći* želimo do kraja života živjeti.“

U ovom smo primjeru imenicu iz originalnog teksta preveli glagolskim prilogom sadašnjim. Imenica *opatrnosť* u slovačkom jeziku ima značenje „oprez, briga, njega“ (KSSJ 2003). Doslovan prijevod nije bio u duhu hrvatskog jezika, kao ni bilo koja konstrukcija koja uključuje imenicu. Iz konteksta smo shvatili što se time zapravo želi reći i stoga smo zaključili da nam za prijevod više odgovara glagolski prilog sadašnji. Ovdje se također radi o promjeni između dvije vrste riječi.

Original: „Až nastanú také časy, že bude soľ viacej platiť ako zlato, potom sa ohlás, budeš *kráľovnou*.“

Prijevod: „Ako ikada dođe vrijeme kada će sol vrijediti više od zlata, tada se javi i *bit ćeš kraljica*.“

U slovačkom jeziku uz glagol *byť* stoji imenica u instrumentalu, dok se u hrvatskom jeziku najčešće koristi oblik u kojem glagol *biti* stoji uz imenicu u nominativu. U hrvatskom jeziku postoji oblik kada uz glagol *biti* stoji imenica u instrumentalu, ali on je stilski obilježen jer se ne koristi često. To je jedna od najčešćih morfoloških promjena u prevođenju između ovih dvaju jezika, pogotovo kada se radi o promjenama padeža.

Original: „Hlavy z draka pobral na znak, akoby on bol potvoru zabil a potom letel s princeznom *ku kráľovi*.“

Prijevod: „Uzeo je glave od zmaja kao znak da je on ubio čudovište, a zatim je odjurio s princezom *kralju*.“

Original: „Tým hlasnejšie vzdychlo sa jej teraz za otcom, — i zrezka pospiechala v tú stranu *ku otcovmu zámku*.“

Prijevod: „Tada je još jače čeznula za ocem, - i brzo je požurila u smjeru *očeva dvorca*.“

U slovačkom je jeziku česta upotreba prijedloga pri označavanju smjera kretanja. U hrvatskom se jeziku također koristi isti prijedlog, *k*, *ka*, ali u mnogim slučajevima, kao i u ovima, ti prijedlozi nisu potrebni jer se smjer kretanja izražava imenicom u dativu. Radi se o

dativu negranične direktivnosti, u slučaju kojeg prijedlog nije potreban (Silić, Pranjković 2015: 219). U drugom smo primjeru dativ promijenili u genitiv zbog imenice smjer.

Original: „Za to nás jedna z rodiny našej zakliala, že bohďaj sme sa ako *vlci, medvedi*, a *levi* medzi sebou bili, dokiaľ nás len dvaja nevinní bratia neupokoja a my si jeden druhému dobre neurobíme.“

Prijevod: „Zbog toga nas je jedna od obitelji proklela da se kao *vukovi, medvjedi* i *lavovi* među sobom tučemo sve dok nas dva nevina brata ne smire, a mi jedan drugome dobro učinimo.“

U hrvatskom jeziku postoji deklinacija imenica muškog roda što znače živo i deklinacija imenica muškog roda što znače neživo. Životinje kao, na primjer, *vuk, medvjed* i *lav* dekliniraju se na prvi način, dakle kao imenice što znače živo. U slovačkom jeziku to nije slučaj i vrijedi da se dekliniraju kao neživo, jedino u slučaju kada se životinjske osobine prenose na čovjeka i imenica predstavlja ljude, a ne životinje, kao što je slučaj u ovom primjeru (Pauliny 1997: 70). Tada nominativ množine glasi *vlci, medvedi* i *levi* umjesto *vlky, medvede* i *levy*. U hrvatskom jeziku također postoji skraćeni oblici nominativa množine imenica *vuk* i *lav*, koji glase *vuci* i *lavi*, ali oni su češći za ruralne govore, čime su i stilski obilježeni. U ovom primjeru odlučili smo se za klasične oblike nominativa množine imenica *vuk, medvjed* i *lav*.

Original: „Šuhaj sa *obrátíl* a tu pri svojich zveroch *zazrie* aj tie skamenené.“

Prijevod: „Mladić se *okrene* i pored svojih životinja *spazi* i one skamenjene.“

Original: „Ach, starušká moja dobrá, akože ja pôjdem domov, keď ma otec nechce?“ *povie* Maruška a *pustila* sa do plaču.“

Prijevod: „Ah, dobra starice moja, kako da idem kući kada me otac ne želi?“ *kaže* Marica i *počne* plakati.“

Sljedeća razlika koju smo primijetili je da se često unutar jedne rečenice koriste različita glagolska vremena. Prvo se koristi prezent, a u nastavku rečenice perfekt ili obrnuto, prvo perfekt pa zatim prezent. To u hrvatskom jeziku zvuči neprirodno i nepovezano pa smo stoga za prijevod odabrali samo jedno glagolsko vrijeme za oba glagola.

Sljedeće što smo zapazili tijekom prevođenja su pojedine imenice u vokativu koji se kao padež u suvremenom slovačkom jeziku oblikom izjednačio s nominativom. Vokativ je peti padež i jedini je padež koji ne odgovara na pitanja, već služi za dozivanje i izravno obraćanje. Služi za oslovljavanje sugovornika, to jest, uspostavljanje komunikacije i njime se ne prenosi obavijest te je zajedno s nominativom samostalan padež (Silić, Pranjković 2005: 200). U suvremenom hrvatskom jeziku vokativ se sve češće zamjenjuje nominativom, odnosno dolazi do sinkretizma, pogotovo među mlađom populacijom i u razgovornom jeziku. U slovačkom je jeziku oblik vokativa izjednačen s nominativom, a kao oblik se zadržao samo u riječima iz obiteljskog kruga, u religijskim tekstovima za oslovljavanje Boga, a riječi poput *pane*, *majstre* i *otče* koriste se u posebnim situacijama.

U ovim tekstovima postoji nekoliko vokativa, a većina ih se koristi u obiteljskom krugu ili za oslovljavanje Boga. Imenice u vokativu prevodili smo odgovarajućim hrvatskim oblicima u vokativu. U primjerima gdje se nalaze nazivi mjeseca u slovačkom je jeziku samo imenica u vokativu, dok je naziv mjeseca u nominativu, a u hrvatskom su jeziku i imenica i naziv u vokativu.

Primjer: „Jaj, *Bože*, *sestro* milená...“

Primjer: „*Bratku* Brezeň, zasadni si ty hore na moje miesto!“

Primjer: „Eh, *otče* môj, milší ste mi nad zlato!“

Primjer: „Ej, *devojno*⁸, lenže mne ty, len rozpovedz svoju vec;...“

Primjer: „*Pane kráľu*,“ jachtal, „*veliká galiba*, *veliká galiba*“

Primjer: „Ej, *ženičko*, to je *vzácnny dar*;...“

8.4 Sintaktička razina

U ovom poglavlju pisat ćemo o razlikama između slovačke i hrvatske sintakse koje smo primijetili tijekom prevođenja.

Prvo što smo tijekom prevođenja primijetili je da se u slovačkom jeziku predikat često nalazi na posljednjem mjestu, što u hrvatskom jeziku nije slučaj. Iako se radi o jeziku bajki, kojem takav poredak riječi u rečenici odgovara, smatrali smo da jednak prijevod na hrvatski ne bi zvučao prirodno pa smo predikat pomaknuli na neko drugo mjesto.

⁸ Ovaj je primjer zanimljiv jer je riječ *devojná* u slovačkom jeziku pridjev, a ovdje je u obliku imenice u vokativu, dakle došlo je do promjene vrste riječi.

Original: „Nič sme,“ povedá, „nezastrelili, — ale sme dovedli dvoch vlkov a do maštale sme ich *zatvorili*.“

Prijevod: „Nismo ništa ulovili“ kaže, „ali doveli smo dva vuka i *zatvorili* ih u staju.“

Original: „... často mu prichádzalo na um, ktorá by z jeho troch dievok po jeho smrti kráľovnou *byť mala*.“

Prijevod: „... često je razmišljao o tome koja bi od njegove tri kćeri nakon njegove smrti *trebala postati* kraljica.“

Original: „Chcem tedy ustanovit', ktorá z vás po mojej smrti kráľovnou *bude*.“

Prijevod: „Zato želim odlučiti koja će od vas nakon moje smrti *postati* kraljica.“

Poteškoće u prijevodu stvarale su i višestruko složene rečenice, poredak riječi u rečenici i rečenice koje smo u prijevodu morali rastaviti na dvije zasebne rečenice jer nisu u duhu hrvatskog jezika.

Kako bi prijevod bio prirodniji hrvatskom jeziku, u prvom smo primjeru obrnuli poredak zavisnosloženih rečenica. Rečenica „Ked' sa či jeden, či druhý z nás bude stadiaľto vracat“ je vremenska rečenica, „aby vedel“ je namjerna, „ako sa druhému vodi“ je objektna, a „vyrežme si tu do tejto lipy mená a pozapichujme nože!“ je glavna sastavna rečenica. U prijevodu smo obrnuli rečenice i tako dobili sljedeće – rečenica „Hajmo urezati u lipu naša imena i zabosti noževe“ je glavna rečenica, „tako da onaj koji će se ovim putem vraćati zna“ je namjerna rečenica koja se „stopila“ s vremenskom i „kako ide onom drugom!“ je objektna rečenica.

U drugom primjeru imamo glavnu rečenicu „Táto nevedela, čo si má myslieť“ koja je objektna i rečenicu „že jej muž pod tým časom od nej tak odstydol“ koja nije upitna, ali postavlja retoričko pitanje. Rečenica „a cez celú noc plakala.“ je sastavna rečenica. U prijevodu smo rečenicu odlučili rastaviti na dvije i tako smo dobili jednu upitnu i jednu jednostavnu rečenicu.

U trećem smo primjeru ponovo promijenili poredak zavisnosloženih rečenica kako bi rečenica bolje zvučala u hrvatskom jeziku pa smo od mjesne rečenice dobili namjernu rečenicu.

Original: „Ked' sa či jeden, či druhý z nás bude stadiaľto vracat', aby vedel, ako sa druhému vodi, vyrežme si tu do tejto lipy mená a pozapichujme nože!“

Prijevod: „Hajmo urezati u lipu naša imena i zabosti noževe tako da onaj koji će se ovim putem vraćati zna kako ide onom drugom!“

Original: „Táto nevedela, čo si má myslieť, že jej muž pod tým časom od nej tak odstydol, a cez celú noc plakala.“

Prijevod: „Ona nije znala što bi mislila, zar je moguće da je njezin muž dok ga nije bilo izgubio osjećaje? Zbog toga je cijelu noć plakala.“

Original: „Bež chytro touto cestou, tam stretneš hada, ktorý v pysku zelinu nesie, aby vzkriesil svojho brata, ktorého vozy pridlávili. — ...“

Prijevod: „Trči brzo ovom cestom kako bi oživio svoga brata kojeg su prignječila kola, tamo ćeš sresti zmiju koja u ustima nosi korov. — ...“

U sljedećem smo primjeru promijenili subjekt u rečenici. U originalnom je tekstu subjekt *kočijaš*, a *princeza* je izravni objekt, no tijekom prevođenja smo shvatili da nam doslovan prijevod, to jest, jednaka konstrukcija rečenice u hrvatskom jeziku ne odgovara. Zato smo nakon točke sa zarezom imenicu *princeza* promijenili u subjekt, a sukladno tome se promijenio i oblik glagola.

Original: „Ako to oplan kočiš videl, že tak všetci spia, — uchytil šabl’u a milému šuhajovi odťal hlavu; *princezku ale sedem ráz zaprisahal, že ho nesmie prezradiť.*“

Prijevod: „Kada je podmukli kočijaš vidio da svi spavaju, uzeo je sablju i dobrom mladiću odsjekao glavu; *princeza je sedam puta morala prisegnuti da ga neće izdati.*“

U originalnom tekstu našli smo i primjer željne rečenice. Slovačka željna čestica *bodaj* prevodi se na hrvatski kao *dabogda*. Međutim, s obzirom da u hrvatskom jeziku postoji optativ *Vrag te odnio!*, odlučili smo izbjeći prijevod *dabogda te vrag odnio* koji bi odgovarao rečenici na slovačkom i odabrali smo rečenicu koja se češće koristi.

Original: „Bodaj ťa parom ubil!“

Prijevod: „Vrag te odnio!“

U prijevodu smo naišli i na primjer retoričkog pitanja, odnosno pitanja koje ne zahtijeva odgovor. To su „stilski ili emocionalno obilježene tvrdnje koje imaju obilježenu intonaciju“ (Sesar 2018: 51).

Original: „Ty švandro, ty gryňo, ty, čože máš vravieť, keď ti ja rozkážem?“

Prijevod: „Ti jadnice nesposobna, što imaš govoriti, ako ti ja naredim?“

9. Zaključak

Pavol Dobšinský važna je figura u objavljivanju i očuvanju slovačkih bajki. Bez njegovog rada i truda slovačke bajke vjerojatno ne bi bile skupljene u jednoj zbirci, a neke bi možda bile i zaboravljene. Smatrao je da su bajke jedan od načina kako Slovake zainteresirati za narodnu književnost i slovački jezik, što se zapravo može primijeniti na sve narode i jezike.

Bajke su prvenstveno namijenjene djeci, ali narodne bajke su važne za sve uzraste, i za mlade i za stare. U njima nalazimo jezik vremena kada su pisane, dijelove kulture tog razdoblja i poruke i pouke koje su tada bile važne, a većina ih se može primijeniti i danas. Djeca kroz bajke uče o dobru i zlu i kako ih razlikovati te koje osobine su poželjne, a koje nisu. Ovim radom smo htjeli hrvatsku publiku upoznati sa slovačkim narodnim bajkama i pokazati koliko jesu ili nisu tematski slične s hrvatskim bajkama.

Prije samog prevođenja, bitno je poznavati i teoriju prevođenja o kojoj smo napisali najvažnije. Ključni dio ovog rada su prijevod i njegova translatološka analiza, koju smo podijelili na fonološku, leksičku, morfološku i sintaktičku razinu. Najveće probleme i izazove u prevođenju predstavljala je leksička razina analize, ponajviše određeni leksemi i formule karakteristične za jezik bajki. Problem je podjednako predstavljalo i razumijevanje značenja pojedinih riječi, kao i smišljanje odgovarajućeg prijevoda koji će što bolje prenijeti značenje i smisao izvornog teksta u ciljni jezik, a da istovremeno bude prikladan za ciljnu publiku, odnosno djecu. U nekim slučajevima rječnici nisu bili dovoljni za shvaćanje prijevoda i značenja pa smo morali odgovore potražiti na drugim mjestima. Za prijevod smo koristili razne rječnike, jezične portale, gramatike i pravopise, raznorazne internetske izvore i časopise te ostalu literaturu. U analizi smo kroz navedene razine pokušali objasniti na koje se sve načine hrvatski i slovački jezik razlikuju, istaknuti probleme i nedoumice na koje smo nailazili tijekom prevođenja i objasniti kako smo pristupili rješavanju istih.

Nešto što se u početku činilo kao jednostavan zadatak zapravo se pokazalo kao veliki izazov u kojem smo pokušali pokazati naše poznavanje slovačkog jezika i kulture i na što bolji način prenijeti poruku slovačkih bajki i duh slovačkog jezika i kulture 19. stoljeća.

10. Literatura

Primarna literatura:

1. Pácalová, J., 2012: *Slovenské rozprávky (1845 – 1883)*, Kalligram, Ústav slovenskej literatúry SAV, Bratislava.

Sekundarna literatura:

1. Badurina L. et al, 2007: *Hrvatski pravopis*, Matica hrvatska, Zagreb.
2. Bettelheim, B., 2004: *Smisao i značenje bajke*, Poduzetništvo Jakić, Cres.
3. Catford J. C., 1965: *A Linguistic Theory of Translation*, Oxford University Press, London.
4. Eco U., 2006: *Otprilike isto: iskustva prevođenja*, Algoritam, Zagreb.
5. Grčević, M., 2020: *Lažni prijatelji: rječnik hrvatsko-slovačkih međujezičnih sinonima*, Filozofski fakultet u Zagrebu, FF Press, Zagreb.
6. Hudeček L. i Mihaljević M., 2017: *Hrvatska školska gramatika*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb.
7. Ivir, V., 1978: *Teorija i tehnika prevođenja: Udžbenik za I. god. pozivnouslymerenog obrazovanja i vaspitanja srednjeg stupnja prevodilačke struke*, Centar „Karlovačka gimnazija“ Sremski Karlovci, Sremski Karlovci.
8. Ivir, V., 1978: *Teorija i tehnika prevođenja: Udžbenik za II. god. pozivnouslymerenog obrazovanja i vaspitanja srednjeg stupnja prevodilačke struke*, Centar „Karlovačka gimnazija“ Sremski Karlovci, Sremski Karlovci.
9. Katičić, R., 2002: *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb.
10. Kursar, M. i Sesar, D., 2005: *Slovačko-hrvatski i hrvatsko-slovački praktični rječnik s gramatikom*, Školska knjiga, Zagreb.
11. Lewis, K., 2016: *Lažni prijatelji*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb.
12. Machata, M., 2013: *O prijevodu i prevođenju Čudnovatih zgoda šegrt Hlapića na slovački*, Libri et Liberi, Zagreb, str. 215 – 216. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/file/176583>, 20.9.2022.
13. Melicherčík, A., 1959: *Pavol Dobšinský : portrét života a diela*, SVKL, Bratislava.
14. Pauliny, E., 1997: *Kratká gramatika slovenská*, Národné literárne centrum, Bratislava.
15. Pavlović, N., 2015: *Uvod u teorije prevođenja*, Leykam International, Zagreb.

16. Pintarić, A., 1999: *Bajke – pregled i interpretacija*, Matica hrvatska, Osijek.
17. Pintarić, A., 2008: *Umjetničke bajke – teorija, pregled i interpretacije*, Matica hrvatska, Osijek.
18. Považaj, M., 2000: *Pravidlá slovenského pravopisu*, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, Bratislava.
19. Premur, K., 1998: *Teorija prevođenja*, Ladina TU, Dubrava.
20. Rišner, V., 2006: *Iz jezične prošlosti i sadašnjosti*, Matica hrvatska, Osijek.
21. Sesar, D., 2018: *Pregled slovačke sintakse*, FF Press, Zagreb.
22. Silić J. i Pranjković I., 2005: *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb.
23. Solar, M., 2005: *Teorija književnosti*, Školska knjiga, Zagreb.
24. Stojić, A. et al, 2014: *Priručnik za prevoditelje: Prilog teoriji i praksi*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka.
25. Tanku, P., 2013: *Translation Implication for Cultural and Literary Equivalence in Translating Fairy Tales*, Academic Journal of Interdisciplinary Studies, str. 463. Preuzeto s <https://www.richtmann.org/journal/index.php/ajis/article/view/411>, 20.9.2022.
26. Tibenská, E., 2015: *Morfológia slovenského jazyka (s komparatívnym slovensko-chorvátskym aspektom)*, Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Trnava.
27. Vidović Bolt, I., 2019: *Frazemi – prevoditeljski kamen spoticanja, Slavofraz 2018.: Frazologija, učenje i poučavanje*, Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, Rijeka.

Kratice:

1. HJP – Hrvatski jezični portal, <https://hjp.znanje.hr/>
2. KSSJ – Krátky slovník slovenského jazyka (2003), <https://slovník.juls.savba.sk/>
3. HSSJ – Historický slovník slovenského jazyka (1991 – 2008), ibid.
4. SSN – Slovník slovenských nářečí A – K, L – P (1994, 2006), ibid.
5. SSS – Synonymický slovník slovenčiny (2004), ibid.
6. SSJ – Slovník slovenského jazyka (1959 – 1968), ibid.

Internetski izvori:

1. <https://zlatyfond.sme.sk/autor/40/Pavol-Dobsinsky>
2. <https://www.osobnosti.sk/osobnost/pavol-dobsinsky-993>
3. <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/pavol-dobsinsky-4902>
4. <https://dict.com/>
5. <https://www.litcentrum.sk/>

6. <https://cja.ujc.cas.cz/e-cja/heslo/1/14>
7. <http://www.valasskomoje.cz/>
8. <https://hrcak.srce.hr/clanak/176583>
9. <https://www.odpovedi.cz/otazky/kdy-ma-holena-svatek>
10. <https://www.richtmann.org/journal/index.php/ajis/article/view/411>